

BIOSTRAVA
VEGETARIÁNSTVÍ
VEGANSTVÍ
FRUTARIÁNSTVÍ

Karen
Duveová

Jíst slušně

*Přemýšlejme
o tom, co jíme*

DO K OŘ Á N

Karen
Duveová
Jíst slušně

*Přemýšlejme
o tom, co jíme*

DOKOŘÁN

Karen Duveová
Jíst slušně
Přemýšlejme o tom, co jíme

© 2011 by Verlag Kiepenheuer & Witsch GmbH & Co. KG,
Cologne/Germany
Translation © Světlana Kotyková, 2013

Originally published in German under the title
„Anständig essen. Ein Selbstversuch“ by Karen Duve.
First published under the imprint Galiani Berlin.

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být
rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem bez předchozího
písemného svolení nakladatele.

Druhé vydání v českém jazyce (první elektronické).
Z německého originálu *Anständig essen. Ein Selbstversuch*
vydaného nakladatelstvím Galiani Berlin
Přeložila Světlana Kotyková.
Redakce Klára Soukupová.

Grafická úprava, obálka a sazba Jindřich Hoch,
www.sandstudios.cz.

Konverze do elektronické verze Marek Pečenka a David Greguš.
V roce 2013 vydalo nakladatelství Dokořán, s. r. o., Holečkova 9,
Praha 5, dokoran@dokoran.cz, www.dokoran.cz.

(pdf – 599. publikace, 105. elektronická;
epub – 600. publikace, 106. elektronická;
mobi – 601. publikace, 107. elektronická).

ISBN 978-80-7363-557-2 (pdf)
ISBN 978-80-7363-558-9 (epub)
ISBN 978-80-7363-559-6 (mobi)

Obsah

Kapitola 1: Prosinec 2009	9
Kapitola 2: Leden – všechno jen bio	23
Kapitola 3: Rodinné vazby	45
Kapitola 4: Únor – dál a dál jen bio	54
Kapitola 5: Soucit – bez citu	70
Kapitola 6: Březen – jsem vegetariánka	79
Kapitola 7: Duben – jsem stále vegetariánka	98
Kapitola 8: Květen – veganský	112
Kapitola 9: Červen – veganštější	128
Kapitola 10: Zaostřeno na mléko	147
Kapitola 11: Červenec – ještě veganštější	157
Kapitola 12: Srpen – nejveganštější	173
Kapitola 13: Září – frutariánské	199
Kapitola 14: We Are The Champions	219
Kapitola 15: Říjen – frutariánský	227
Kapitola 16: Listopad – a co dál?	243
Seznam použité literatury	253
Rejstřík	259

KAPITOLA 1

PROSINEC 2009

„Nedosáhl jsem ničeho. Co zmůžete jedním filmem,
když se nic nezměnilo ani po Černobylu?“

(Horst Stern)

Toho dne, kdy jsem se rozhodla, že se stanu lepším člověkem, jsem ráno stála v supermarketu Rewe a držela v ruce placatou krabici s nápisem „Kuře na grilu“. Tento výrobek jsem si kupovala ráda a často, jednak mi chutnal a jednak byl cenově výhodný a jednoduchý na přípravu. Díky přiložené hliníkové misce si ani neušpiníte pánev. Stačí otevřít troubu, rychle s tím dovnitř, nastavit na 180 stupňů a za hodinu máte na talíři křupavé a prskající maso. Než jsem však stačila položit krabici do nákupního vozíku, přihnala se ke mně z nitra obchodu Jiminy Cvrčková a vytrhla mi ji z rukou. Jiminy Cvrčková se vlastně jmenuje Kerstin a před půl rokem se zabydlela v jednom pokoji v mém braniborském domě. Na oplátku smím zase já užívat její byt v berlínském Kreuzbergu. V tomto okamžiku na sebe narazily dva světy. Kerstin se totiž stravovala převážně vegetariánsky a většinu potravin nakupovala v bioobchodech. A cítila povinnost komentovat mé stravovací návyky. Proto jsem ji také přejmenovala na Jiminy Cvrčkovou, podle kreslené postavičky z Disneyho filmové verze Pinocchia. Když víla vdechla Pinocchioví život, neměl zpočátku vůbec žádné svědomí. Proto se k němu připojil cvrček, aby ho doprovázel a svým káráním mu v otázkách svědomí pomáhal. Disneyho cvrček-svědomí nosí cylindr, dlouhý plášť, vestičku, košili s tuhým stojáčkem, pumpky, šátek okolo krku, kamaše a přes ruku má přehozený stažený deštník.

„Jak můžeš kupovat tohle utýrané maso?“ zařvala na mě Jiminy. „Víš přece moc dobře, jak s těmi kuřaty zacházejí.“

Někde v dáli, na okraji svého svědomí jsem tušila, že podmínky, ve kterých toto kuře strávilo celý svůj život, nebyly zrovna radostné. To jsem připustila.

„Čím výhodnější cena, tím horší podmínky. Jednoduché počty,“ dodala Jiminy a spořádaně vrátila kuře na grilu zpátky do mrazicího boxu. Zapíchla prst do cenovky nalepené na kraji mrazicího boxu.

„Už podle ceny 2,99 eur za celé kuře si můžeš představit tu bezohlednou krutost.“

Před mým vnitřním zrakem začaly problikávat záběry z televizního dokumentu programu ZDF, který běžel jednou pozdě v noci. Odrostlá kuřata s holými krky, po tisících natlačena v těsném prostoru, kuřata s napůl amputovanými zobáky a se zlomenýma nohama, kuřata, která umírala na podlaze pokryté krustou z trusu, zatímco ostatní kuřata po nich dupala sem a tam. Představa, co všechno se muselo stát, než se anonymní kus masa ocitl v hliníkové misce, mě stála hodně vůle a přemáhání. Takové představy mě vůbec netěšily, a to především proto, že v závěru tohoto duchovního úsilí mi nezbývalo nic jiného, než se kuřecího masa na grilu vzdát.

Brzy odpoledne toho dne, kdy jsem se rozhodla, že se stanu lepším člověkem, jsem seděla před televizí, jedla bezmasé kari, které nám Jiminy Cvrčková uvařila – musím dodat, že nebylo špatné – poslouchala jsem její výtky ohledně mých zvyklostí a ptala se sama sebe: byl to skutečně dobrý nápad, že jsem jí přenechala ten pokoj? Vedle křesla ležel můj buldok Bulli, který onemocněl rakovinou, a vrhal na mě zklamané pohledy. Za normálních okolností by mi teď asistoval při konzumaci kuřecího masa na grilu. V poledne na programu NDR právě dávali typickou předvánoční přehru – film o tradičním chovateli hus z Dolního Saska, který je chová ještě postaru a nechává je pást na louce. Televizní nebe bylo jasně modré, kvetly třešně a husy se snaživě kolébaly,

kejhalý a uštipovaly čerstvou travu. Moderátorka neskrývala své nadšení a slovo šťastný – šťastné husy, šťastná zvířata, maso pocházející ze šťastných hus – padlo hned třikrát.

„Jestli musíš mít na Vánoce bezpodmínečně zase husu, můžeš si ji objednat z šetrného chovu,“ navrhla mi Jiminy smířlivě.

„Jak jsi přišla na to, že se mají dobře?“ jedovatě jsem odsekla. „Ty přece nejsou šťastné, ty jsou teď všechny mrtvé.“

A připojila jsem ještě morální poučení. Kdo by si nechal rád rozkazovat. Ukázala jsem na televizor: „Moc velké hejno,“ řekla jsem, i když jsem neměla ani tušení, jak velké má být ideální hejno hus. „Myslíš, že jsou spokojené v takovéhle tlačnici? A vidíš někde vodu? To jsou husy, panebože! Husy! Jsou to vodní ptáci, nemají plovací blány, aby poskakovaly v trávě, chtějí plavat.“

Jiminy se rozpačitě zadívala na obrazovku. Opřela jsem se v křesle. Uzemnit někoho, kdo má nad vámi morální převahu, to potěší.

„Mimochodem, připadá mi zcela nepravděpodobné, že by některá z nich kdy viděla svoji mámu,“ dodala jsem ještě. „Všechny jsou z inkubátoru. Jsou to sirotci. Vyděšené a dezorientované spatřily žárovku světa, ne svoji mámu, která by je uklidnila svým štěbetáním. Široko daleko jen stovky dalších sirotek a žádná voda, aby mohly plavat.“

„Bude asi mnohem lepší, když si uděláš vegetariánské Vánoce,“ řekla Jiminy. Odpověděla jsem jí nesrozumitelným zavrčením.

Večer toho dne, kdy jsem se rozhodla, že se stanu lepším člověkem, jsem stále ještě seděla před televizí. Jiminy odjela do Berlína na party, a já jsem se tudíž nemusela obávat žádné kritiky. Vedle mě stále sklenice ledové Coca-Coly, Bulli si pochutnával na rozmočených granulích a v televizi běžela britská komedie *Notting Hill*. Hughy Granta, respektive hlavního hrdinu, kterého Hugh Grant ztvárnil, opustila žena jeho srdce (Julia Robertsová) a jeho přátelé se ho postupně snažili dát dohromady se třemi různými ženami. Pro tuto část filmu si autor scénáře nenaplánoval moc

času – zhruba dvě minuty. Vyvstal tedy problém, jak tu kterou ženu charakterizovat během několika vteřin takovým způsobem, aby bylo každému jasné, že pro našeho hrdinu nepřípadá v úvahu. U ženy číslo dvě to scenárista vyřešil takto: žena s potrhlými copy sedí u stolu, hrdina jí nabídne „sluku na víně“, žena ale odpoví: „Ne, děkuji, jsem frutariánka.“

Hugh Grant: „Oh... co je to frutariánka, Keziah?“

„No, víš, my frutariáni věříme, že ovoce a zelenina mají duši, a proto jejich vaření odmítáme jako kruté a bezcitné. Jíme jen ty, které samy spadnou ze stromu nebo z keře, jen pak jsou totiž definitivně mrtvé.“

„Ach, jasně... tak je to tedy... takže tyhle mrkve tady...“

„... byly zavražděny! Jo.“

„Vážně? Zavražděny... ubohé mrkve, to je, ehm, vskutku bestiální.“

To mě tedy moc pobavilo. Samozřejmě vůbec nepřípadalo v úvahu, že by se ležérní Hugh Grant dal dohromady s takovou asketickou sucharkou, tady bych se s autorem scénáře shodla.

Sice jsem se smála, ale přepadl mě pocit podivné stísněnosti. Popravdě řečeno jsem vůbec netušila, jak se taková frutariánka živí. Hned jak se Hugh Grant a Julia Robertsová zase sešli, sedla jsem si ke svému počítači a začala jsem na internetu pátrat po informacích. Aha, frutarián jí jen části rostlin, které se dají oddělit, aniž by zničil celou rostlinu. Většinou plody. Jablko se dá sníst aniž bychom poranili rostlinu, tedy jabloň. U salátu to nejde, u kořenové zeleniny a brambor také ne. Ořechy, rajčata a slunečnicová semínka třeba povoleny jsou. No jo, přišlo mi to trochu směšné, především ale náročné a komplikované. Zároveň mě dojalo, že člověk snáší tolik omezení a komplikací, aby ušetřil rostliny a zvířata, a sklízí za to jen posměch zbytku světa. Světa, pro který je samozřejmostí, že jsou zvířata krutě týrána, světa, který považuje za pozoruhodné i dodržování minimálních standardů, jako je třeba něco tak samozřejmého, že husy také někdy smějí na čerstvý vzduch. Za tak výjimečné, že o tom natočí krátký polední magazín a zvířata prohlásí za děti štěstěny.

A co já? Snad kvůli své vlastní roztržitosti jsem tohle dosud nezvládla, nevlastním žádné takové na první pohled šťastné zvíře. Přitom mě vždycky široko daleko považovali za velkého přítele zvířat. Za Bulliho operace a jeho chemoterapie jsem bez jediného mrknutí oka vydala už několik měsíčních platů a na rodinných oslavách kolovala oblíbená historka, jak jsem jednou v první třídě s řevem a běsnící utekla z hodiny náboženství, protože mi moje třídní učitelka, paní Meyerová-Arndtová, řekla, že zvířata neprijdou do nebe. Když nesmějí do nebe, tak já prý tam taky nepůjdu, a půjdu s nimi tam, kam by šla i zvířata. Přesto bych si bez Jiminina zásahu znovu koupila svůj dříve tak oblíbený pokrm, jehož obsah během svého neradostného, pouhých pět týdnů trvajícího života pravděpodobně nezahlédl jediný paprsek slunce.

Zkusila jsem si představit, jaké monstrum by ve mně viděl frutarián. A pak mi to došlo. Od té frutariánky z filmu *Notting Hill* se neliším svými stravovacími návyky, které se zakládají na jiných hodnotových představách. Ne, hlavním rozdílem mezi námi dvěma bylo, že frutariánka se morálně rozhodla a svému rozhodnutí přizpůsobila způsob stravování, kdežto já jsem za své skutky žádné účty neskládala. Bože, byla jsem skutečně jako Pinocchio – lačná, sobecká dřevěná loutka bez špetky svědomí. A vůbec jsem se nemohla vymlouvat, že bych byla špatně informovaná. Už během mého dětství v 70. letech běžely v televizi v nejsledovanějších časech společenskokritické dokumenty o zvířatech Horsta Sterna, „Sternova hodina“ nebo „Postřehy o drůbeži/dobytku/prasatech“. Od té doby jsem věděla, že slepice je běhavý pták, a nepatří do klece, telátko by nemělo zůstat opuštěné bez maminky v temné samotce a prasata by neměla být namáčkaná jedno přes druhé na roštových podlahách. Když jsem v televizi nebo v časopisech viděla hororové záběry z velkovýkrmnů, bylo mi zcela jasné, že se nejedná o zločiny kriminálníků a bezohledných sadistů, kteří by porušovali zákon na ochranu zvířat, ale o běžný postup řádných občanů, kteří v rámci přípustných norem zvyšují svůj zisk. Právě tím to bylo neúnosné: kru-

tost nebyla odsouzena jako krutost, ale děla se v mezích zákona. Myslím si, že tady měl nápravu zjednat stát. Z ankety časopisu *Brigitte* zveřejněné roku 1997 vyplývá, že 92,3 % spotřebitelů by bylo pro nekompromisní zákaz nepřírodných velkochovů hospodářských zvířat. Což ovšem většinu lidí neodrazuje od dalšího nakupování značného množství masa a uzenin pocházejících z těchto chovů. O odpovědi na tuto důležitou etickou otázku by však neměla rozhodovat právě naše peněženka. Vždyť kdo by měl chuť při každém nákupu potravin k obědu přemýšlet, jestli tím zrovna nepodporuje zločin. V civilizované zemi bychom se přece měli smět spolehnout, že výrobní podmínky byly zkontrolovány dřív, než maso doputovalo do supermarketu – stejně jako se víceméně bezmyšlenkovitě řídíme dopravními předpisy a neptáme se u každé dopravní značky zvlášť, jestli je eticky správné řídit se její instrukcí. Poměry ve velkovýkrmnách a na jatkách byly samozřejmě kontrolovány. Podle všeho jsem ale žila ve státě, jehož političtí představitelé tolerovali takový stupeň týrání zvířat, jaký byl pro mě nepřijatelný. Stát a já jsme prostě měly jinou představu o tom, co si k prasatům, kravám a slepicím smíme dovolit. Čím déle jsem o tom přemýšlela, tím více mě šokoval rozpor mezi tím, co jsem teď věděla, a tím, co jsem dosud kupovala. Co jsem to jen byla za naivku! Možná by to šlo tak, že bychom v silniční dopravě nerespektovali žádná pravidla a v zájmu zachování míru platili pokuty a řídili se pravidly, jejichž smysl a užitek nám přes naši marnou snahu uniká. Žádný stát na světě mě ovšem nemohl zbavit odpovědnosti, abych se sama rozhodovala, co je dobré a co je špatné. Existenci velkochovů umožnili lidé jako já, kteří věděli, co se dělo, kteří viděli ty hrůzy, avšak v podstatě je vidět nechtěli, a nerozvázně a ochotně pod vlivem sebeklamu dál nakupovali stejně jako dřív.

No dobrá. Stejně se blíží konec roku, což je správný okamžik pro nová předsevzetí. Od prvního ledna bych se mohla vzdát svých starých stravovacích návyků a jíst jen podle svého přesvědčení. Ale jaké je moje přesvědčení? Co pro mě vlastně znamená třeba řízek? Je symbolem kultury stravování a radosti ze života,

když je připraven z biozvířete? Ani s bioprasaty se nikdo nemazal. Neměla jsem se ze zásady stát vegetariánkou už dávno? A co frutariáni – měla jsem je všechny do jednoho za kašpary nebo jsem si myslela, že jsou směšní, protože jsem nebyla s to dohlédnout dál než na okraj svého talíře a podle svých vyhraněných zvyklostí jsem poměřovala všechno kolem sebe? „Nikdy nikoho nesud, dokud jsi aspoň jeden měsíc v kuse nechodil v jeho mokašínech,“ tak zní stará indiánská moudrost.

„... moudrost původních obyvatel Ameriky!“ opravila by mě Jiminy, kdyby tu se mnou byla. To je fuk, stejně to omílané přísloví bylo pravděpodobně dílem nějakého učitele němčiny z doby prvního roku jeho referendariátu. Každopádně mi najednou bylo jasné, co chci udělat – jednoduše všechny možné způsoby výživy vyzkoušet. Vždy po dobu jednoho měsíce si zkusím, jak se chodí v mokašínech biostrávníka, vegetariána, vegana a frutariána. Nebo raději hned dva měsíce. Trvá tři až šest týdnů, než se nový zvyk ukotví v mozku. Jistě, mohla bych si názory a argumenty vegetariánů, veganů a frutariánů prostudovat v knihách – ale jakou by to mělo cenu? Připadala bych si jako turista, který na tři hodiny seskočil na břeh z paluby zaoceánské výletní lodi a pak tvrdil, že poznal Thajsko. V zájmu hlubšího pochopení pro mě neobvyklé kultury vegetariánů, veganů a frutariánů se musím stát její součástí. Nejen se přiměřeně stravovat, ale také se s jejich životním postojem ztotožnit a veřejně jej obhajovat. Právě dvouměsíční etapy by měly stačit k mé proměně. Sama sobě se stanu pokusným králíkem a na konci tohoto pokusu se vybavena informacemi a s vědomím, že jsem se emocionálně vžila do každého způsobu stravování, budu moci rozhodnout, jak a co chci dál jíst. A abych to nevzdala na půli cesty, napíšu o tom knihu.

Hned dalšího dne vytáčím číslo svého nakladatele Wolfganga Hörnera. Má radost, že mě slyší. Pravděpodobně doufá, že jsem konečně začala psát román, na který mi už před rokem a půl vyplatil zálohu. Pokouším se mu vysvětlit, proč je tato kniha mnohem důležitější.

„Musím to napsat hned, nemůžu to odkládat.“

Wolfgang Hörner působí smířeně. Můj nápad se mu nezdá až tak špatný, ale taky mu úplně nerozumí.

„Tu biofázi by sis měla přesunout až na březen a na začátku nového roku nejdřív vypustit alkohol,“ navrhuje mi. Napadá mě, co asi může vědět o mé konzumaci alkoholu.

„Aha,“ povzdechnu si, „myslíš? A z jakého zvířete se podle tebe vyrábí alkohol? Z opilého slona alkofanta? Nebo snad z alky velké? A jsou při lisování dostatečně mučeny? Tady přece vůbec nejde o odříkání,“ dodávám. „Nechci si nuceně komplikovat život, chci se stát lepším člověkem. Kolik toho vychlastám, je moje věc.“

Ani můj obvodní lékař mě kupodivu napoprvé vůbec nepochopil. Jediným pohledem zhodnotil mou postavu a spustil, že správná výživa je prý jeho specializací.

„Jsem pevně přesvědčen o tom, že žádná dieta není univerzální, a nehodí se tudíž pro všechny. Pro každého jednotlivce musí být individuálně a přesně vyladěná a sestaven způsob výživy. Bohužel často podléháme pokušení a jíme věci, které nám škodí.“

Celou dobu mluví o „nás“, jako bychom my dva měli stejné problémy. Přitom on je majitelem perfektního, jistě velmi nákladně vypracovaného těla modela z reklamy na Cool Water, zatímco já takhle každopádně nevypadám. Při výběru potravin jsem ignorovala nejen potřeby ostatních živých tvorů, ale i své vlastní. Je dojemné, že je takhle dobře vyhlížející člověk ochoten porovnávat se s někým tak nedisciplinovaným, jako jsem já. Objasňuji doktoru Zeislerovi, že mi nejde ani tak o mé vlastní zdraví, jako spíš o zdraví drůbeže, prasat a krav. Nejde mi o hladinu cholesterolu ani o příští sezonu bikin, nýbrž o minimum slušnosti. Žádám ho jen o laskavost, aby mi přibližně každé dva měsíce udělal krevní testy a případně spustil alarm, kdybych v některé oblasti sklouzla ke kritickým hodnotám.

„Ve věku mezi čtyřiceti pěti a šedesáti pěti lety prochází člověk rozhodující etapou,“ varuje mě vážně doktor Zeisler. „Kdo

v této době nedbá o své tělo, nemůže po sedmdesátce počítat s kvalitním životem.“

Je mi naprosto jasné, že musím něco udělat. Už teď je ze mě v podstatě fyzická troska: trpím nadváhou, mám astma, chronický zánět achilovek na obou nohách a jsem strašně unavená, unavená, unavená. Tlačí mě však termín odevzdání scénáře, a pokud se průběžně nebudu cpát vysokokalorickými sacharidy a nebudu do sebe lít litry coly light, nemám šanci to zvládnout. Jednoduše mě nic nenapadá. Proto jsem se rozhodla, že svoji špatnou výživu zkusím důsledně napravit pomocí biopotravin. A za pár měsíců, nejpozději až se stanu frutariánkou, se možná některý z mých problémů sám od sebe vyřeší.

Je asi mým osudem, že mi mé altruistické úmysly nikdo nevymlouvá. Podle hesla: „Nevěř žádné vznešené pohnutce, pokud se ti k tomu nenaskýtá ještě nějaká reálná,“ mě i Jiminy podezřívá, že chci jen zhubnout.

„Vždyť bylo načase, konečně se taky začneš starat o své tělo. Dál už by to takhle nešlo.“

Pomohla mi provést inventuru v lednici a ve spíži. Oblíbené kuřecí frikasé z Aldi, steaky z mletého masa od Igla, filé z lososa, mražená brokolice, mražený květák. Květák už tam leží půl roku. Do konce roku to všechno musíme sníst nebo rozdat. Od teď se nebude kupovat nic, co nemá značku bio.

Ze svého kreuzberského biosupermarketu mi už Jiminy přivezla biokoření, biocukr a biosůl. Není mi jasné, co si mám představit pod pojmem biosůl. „Copak všechnu sůl neškrábou ve stejné štole?“

„Je to původní čistá sůl,“ poučuje mě Jiminy, „do té se nepřidávají žádné prostředky proti hrudkovatění a podobné věci.“

Prostředky proti hrudkovatění a do soli? A já si vždycky myslela, že stačí dát do slánky pár zrníček rýže a funguje to. Jiminy přivezla mlýnek na sůl, který naplnila hrudkami soli. Na zkoušku jsem namlela trochu soli nad černou deskou sporáku. Zrníčka soli, která vypadla z mlýnku, jsou stále docela velká.

„Když nakupuješ v supermarketu, musíš se mít na pozoru a brát bezpodmínečně jen zboží označené biopečetí,“ říká Jiminy.

Mazaní velkochovatelé, kteří chtějí těžit z konjunktury bio-obchodu a neposkytují odpovídající protislužby, prostě na fólii s kotletami nebo krutími steaky nalepí etiketu s nápisem „Maso z kontrolovaného chovu“. Což vůbec nic neznamena – protože každý chov zvířat je kontrolovaným chovem – má však zákazníkovi vsugerovat, že by mohlo jít o biomaso. Toto klamání zákazníků v rámci zákona dosáhlo časem takových rozměrů, že mnozí opravdoví bioproducenti na označení „kontrolovaný chov“ rezignovali, aby nebyli podezřelí z podvádění. Biopečet naproti tomu zaručuje některé minimální standardy, například že drůbež musí mít výběh.

Dále mi Jiminy přivezla pleťový krém, který voní jako ten, co používala moje babička – Weleda Iris.

„Madonna používá tu samou značku,“ rozzáří se Jiminy.

„To s tím ale nesouvisí,“ dodávám pro jistotu. „Nejdříve chce změnit pouze svoji stravu. Nemusím přece hned začít nosit ekologické oblečení a používat biokrémy. Každopádně ne dřív, než se stanu vegankou.“

Když jsem druhý den ráno přišla na zahradu, ležela na trávníku Betty bez hlavy. Betty je, tedy vlastně byla sussexská slepice. Teď její hrdlo visí volně ve vzduchu a krev se pozvolna vsakuje do bílého peří. Po hlavě není široko daleko ani stopy. Ani po dalších dvou slepicích. Jednu z nich jsem nakonec našla u svého souseda. Krčila se na zemi se zmateným výrazem ve tváři a nechala se klovat sousedovými slepicemi. Druhá zůstala nezvěstná. Traumatizovanou slepici jsem zavřela do kurníku. Popadla jsem ještě teplé Bettyniny ostatky a pustila jsem se do škrubání. Až na chybějící hlavu a hluboké kousnutí do žeber se tělo zdá být zcela v pořádku. Betty je první slepicí, kterou škrubu, a jsem překvapená, jak rychle a lehce se mi to daří. Nakonec tam ale zůstávají tenká jemná pírka, která se ani při nejlepší vůli nedají chytit. Moje sousedka Beata našťestí ví, co s tím. Nalije na lopatku líc,

zapálí ho a opálí zbytek peří. Přitom celou dobu nadává, protože tu slepici hodlám sníst.

„To není dobrý nápad. Takové liščí kousnutí funguje jako očkování. Pokud byla ta liška nemocná, naočkovala bacily přímo do slepice. Ještě jí tlouklo srdce, takže se dostaly do celého těla.“

„Asi nemáš ponětí, co stojí biokuře téhle velikosti,“ říkám jí. Já sama to také nevím. V kuchyni Beata ufikla Betty krk, zkušeným hmatem jí strčila ruku do zadku a vytáhla hromadu ukrutně zapáchajících a výkaly a zrním přeplněných střev a vnitřností. Krátce propláchnout a Betty putuje do mrazáku.

Jiminy v tom postrádá špetku piety. Odporuju jí, že můžu být smutná a zároveň Betty sníst.

„Kdybych se zřítíla s letadlem v nepřístupné oblasti v Andách, patrně bych se také nezdráhala sníst své mrtvé spolucestující. Už by je to nebolelo. A Betty to taky nebolí.“

Kromě toho mám jedinečnou příležitost jíst maso, aniž bych tím byla zodpovědná za smrt zvířete.

Odpoledne mě Jiminy doprovodila do Fürstenwalde. Bulli musí na veterinární klinice podstoupit chemoterapii. Naštěstí není zrovna nejchytřejší. Ještě v čekárně má výbornou náladu, zatímco ostatní psi už koukají ztrápeně nebo se celí rozklepaní tisknou k nohám svých páníčků. Zato Bulli vběhne nedočkavě do ordinace, chce se mazlit se zvěrolékařem, a teprve když ho zvedne na vyšetřovací stůl, dochází mu pomalu, co se asi bude dít. Doktor Lenzke mu vpíchne injekci do pravé přední nohy, zkouší to několikrát, ale krev se v injekci neobjevuje, žíly jsou po několik měsíců trvající chemoterapii úplně rozleptané. Na levé noze také. Zpocenýma rukama držím Bullimu hlavu. Obrovská buldočí lebka se zdá být stále menší a menší, rysy v obličejí se ztrácejí, Bulli chrčí a pysky mu visí dolů jako těžké závěsy. Teprve na zadní noze našel lékař žílu, do které může vpíchnout injekci.

Ve Fürstenwalde jsme s Jiminy podnikly první nákupy pro nadcházející bioměsíce. Bulli podřimuje na zadní sedačce. Právý bioobchod jsme nenašly, takže to zkusíme ve velkých super-

marketech. V Aldi mají bioproduktů málo, čaje, které už buďto mám (z bylinek v biokvalitě), nebo je v žádném případě nechci ochutnávat (ovocné z biovoce), půlené tmavé finské celozrnné housky, co se strčí do toustovače a pak chutnají docela přijatelně, několik druhů biojogurtů a biobanány, kořenovou biozeleninu, biorajčata, biosteaky a bionářez. Zásobení základními potravinami tu tedy není možné, spíš jen doplnění. V Rewe už to vypadá mnohem lépe. První biostánek je hned za vchodem, u ovoce a zeleniny, a nabízí moderním strávníkům základ každodenního stravování: pomeranče, jablka, banány, rajčata, cibuli, brambory. Kupodivu zde nalézáme i kokosový ořech. Tradičně vypěstované, tedy chemicky ošetřené ovoce je hned naproti, takže můžeme pohodlně srovnávat ceny. Například síťku biopomerančů můžete mít za 1,99 eur, ty s jedovatými slupkami stojí 1,79 eur. Proč jsem doteď kupovala vždycky jen ty otrávené? Protože jsem si chtěla koupit pomeranče a na štítku u chemicky ošetřeného ovoce bylo napsáno „pomeranče“. Biopomeranče, to znělo jako něco zvláštního, jako speciálně upravená strava pro hysterické ekologické aktivisty. A já si prostě chtěla jen koupit pomeranče. Kdyby na štítku u bioproduktů místo „biopomeranče“ stálo prostě „pomeranče“ a na štítku u tradičně pěstovaných plodů „pomeranče ošetřené pesticidy, fungicidy, herbicidy a insekticidy, tedy látkami, které se vši pravděpodobností vyvolávají rakovinu“, se vši pravděpodobností bych vzala na vědomí biopomeranče a koupila bych je bez ohledu na cenu. A kdyby u východu ze supermarketu stál člověk a vřelým hlasem mi našeptával: „Hej, no ty! Pšt! Obávám se, že sis koupila drahé pomeranče. To jsi předpokládám neměla v úmyslu. Pojď sem, vrátím ti 20 centů, když ti na jejich slupky budu smět nastříkat vrstvu orthofenylfenolu, thiabendazolu a imazalilu. Sice asi vyvolávají rakovinu, ale ještě to není stoprocentně prokázáno,“ s díky bych odmítla.

Jen pár kroků za stánkem se zeleninou je regál o šířce pěti metrů a výšce dvou metrů, kde najdeme většinu bioproduktů řetězce Rewe. Dva různé druhy čokolády, šest druhů těstovin, rýži, jáhly, koření, několik druhů konzerv, mouku a cukr. Tak

trochu jako u maminky. Tak, tady to je a basta. A jestli ti to nechutná, můžeš jít jinam. Na druhou stranu zase nemusím bloudit kilometry dlouhých uliček a rozhodovat se mezi šedesáti druhy marmelády a dvanácti značkami másla. Snad jen výběr biomusli je nepříjemně velký. Vyřídím svůj bionákup za patnáct minut a mám hromadu potravin, které jsem ještě v životě nejedla. Paprikovou pomazánku, skleničku červenošedých rybízovo-jablečných povidel a tabulku čokolády v neatraktivním černém obalu. V chladicím boxu jsem ještě objevila čtyři druhy hotových jídel v biokvalitě, tři jsou s nudlemi. Beru je všechny. Dlouhé hodiny trvající příprava pokrmů je leda pro povaleče a masochistické ženy v domácnosti. Všechna hotová jídla jsou za 2,99 eur. Podobné výrobky bez ekologického certifikátu jsou v nabídce za 2,49 eur. Ze všech bioproduktů je asi nejdražší olivový olej, stojí víc než pět eur. Sečteno a podtrženo: zaplatila jsem asi o dvacet procent víc, než kdybych si koupila mizerné a nefér získané zboží, postříkané pesticidy a vyrobené s pomocí mučidel pro zvířata.

Když jsme se s Jiminy vrátily autem domů, byla už tma. Uprostřed ulice, v kuželu světla z pouliční lampy, stála liška. Zavětrila směrem ke kurníku, kde spala poslední žijící slepice, a ještě si nás nevšimla. Vypnula jsem světla, vyhodila rychlost a auto se pomalu sunulo směrem k ní. „Co chceš dělat?“ zeptala se Jiminy. „Ta za to přece nemůže. To je přece příroda.“

„Nikdo nebude beztrestně ubližovat mým slepicím,“ odpověděla jsem přísně.

Zařadila jsem jedničku a na plný plyn jsem se řítila na lišku. Jiminy si zakryla oči. Liška ležérně odběhla přes mou zahradu pryč. Jiminy si oddychla.

Když jsem vybalila pomeranče, zjistila jsem, že jeden je pomačkaný. Producenti pomerančů nestříkají své plody orthofenylfenolem, thiabendazolem a imazalilem jen tak pro zábavu. Ochutnala jsem jeden nerozbedřelý. Sice není tak nablýskaný jako je-

dovaté pomeranče, chutná ale přinejmenším stejně dobře. Jestli chutná líp... – hm, těžko říct.

Během následujících dnů dorazila hromada balíků. V internetovém antikvariátu ZVAB jsem si objednala knihy o biovýživě a vegetariánství. Také dvě odborné publikace o veganském stravování. Pouze u hesla „frutariánství“ vyhledavač nic nenašel. Ani když jsem zadala „fruktarián“, „fruitarián“ nebo „frugan“. Tenhle způsob výživy působí velmi neoblíbeně a těch několik málo frutariánů žije zřejmě tak izolovaně a odlehle, že ani neexistuje jednotné všeobecně platné pojmenování. U hesla „kaniibalismus“ je například hned 309 odkazů. Očividně si lidé raději pohrávají s myšlenkou, jak by svůj jídelníček rozšířili, než aby jej omezovali.

KAPITOLA 2

LEDEN – VŠECHNO JEN BIO

„Mnohé věci mi přinášejí bolest,
těch ostatních je mi líto.“
(Georg Christoph Lichtenberg)

Předsevzetí: tento měsíc budu jíst výhradně potraviny se zelenou šestitihrannou pečeti, kterou se označují biovýrobky, nebo takové potraviny, u nichž je mi známo, za jakých podmínek byly vyprodukovány (brambory a kořenovou zeleninu, které můj soused Zappi v mé přítomnosti vykopal z úrodné černozemě, domácí marmeládu sousedky Beaty a vajíčka od našeho starosty). Výjimka: pokud mě někdo někam pozve nebo půjdu do restaurace, smím si dát i něco bez bioznačky, v žádném případě však maso nebo rybu.

„Jinak by mě už nikdy nikdo nemohl nikam pozvat a mně jde přeci hlavně o zvířata.“

Pozvala jsem Jiminy na snídani připravenou podle zásad férového obchodu a tolerantní k životnímu prostředí: žitné housky s máslem, sýrem a marmeládou a s paprikovou pomazánkou. K tomu čaj a vajíčka. Jiminy, která se ke mně závějemí a ledem musela probojovat veřejnou hromadnou dopravou, přivezla ze svého kreuzberského biosupermarketu ještě alfalfa výhonky, rajčata a lednové vydání časopisu *Schrot & Korn* (Šrot a zrní), lékařenského zpravodaje z bioobchodu. Hned na první stránce uváděl můj poradce pro dobré zažívání seznam argumentů, proč kupovat bioprodukty. Jiminy se jala předčítat:

„Protože

- nemám chuť polykat s jídlem i chemii,
- bio chrání dělníky pracující na plantážích před pesticidy a dalšími jedy,
- bio říká jasné NE genetickému inženýrství,
- bio zaručuje větší ohleduplnost ke zvířatům při jejich chovu,
- bio chrání podnebí,
- bio zamezuje erozi půdy a ztrátě její úrodnosti,
- bio chrání zásoby podzemní vody před znečištěním pesticidy a dusičnany,
- mám z toho jednoduše dobrý pocit.“

„Mám z toho jednoduše dobrý pocit? Co je to za hloupý argument? A co má proboha znamenat ‚větší ohleduplnost ke zvířatům při jejich chovu‘? Žila jsem v domněnání, že zvířata jsou chována vždy ohleduplně, na to je snad zákon.“

Jiminy pokrčila rameny. Zajímavý je i fakt, že šéfredaktorka Barbara Gruberová ve svém úvodníku čtenářům bez obalu přiznává, že vědecky vůbec není dokázáno, zda jsou biopotraviny skutečně zdravější. Z toho jsem samozřejmě doteď vycházela. Copak není logické, že to, v čem se nenacházejí žádné zbytky pesticidů, je zdravější než něco, co pozůstatky pesticidů obsahuje? Kromě toho ze všech svých nových knih o biovýživě vím, že všichni pokusně testovaní králíci, myši, krysy a kuřata jednoznačně upřednostňovali biokrmivo před běžně vyráběným krmivem. Ze mě a Jiminy se teď rovněž stávají pokusní králíci: papriková pomazánka, ta zeleninová břečka, která se má namazat na chleba, chutná nudně a slizce. Jiminy navrhuje vyzkoušet pomazánky z rajčat – všechny pomazánky s rajčatovým základem by měly chutnat docela dobře. Tak jo. Ty můžu vyzkoušet později, až budu vegetariánka. A zatímco rozpečené žitné housťičky si pochvalujeme, rajčata nás opět hořce zklamou. Biorajčata mají údajně chutnat velmi intenzivně, ovšem ta naše mají příchut' mokrého koberce. Žádný rozdíl ve srovnání s těmi z obyčejného supermarketu.

Zpod stolu se ozývá žalostné mňoukání. Freddy, přestárlý šedý kartouzský kocour, se marně snaží osvobodit ze sevření mohutného Bulliho. Bulli drží Freddyho pevně packou u země a vylizuje tomu ubohému tvorovi ucho. Jiminy chce, abych zasáhla.

„To musí Freddy zvládnout sám,“ říkám jí, „vždyť je teď koneckonců v teple a v suchu.“

Nikdy jsem kočky nechtěla. Zaprvé mám alergii na kočičí srst, zadruhé je považuji za sadistické zabijáky, kteří mučí malá zvířátka k smrti. Ale když jsem se před půl rokem nastěhovala do tohoto domu, bydleli už na zahradě dva kocouři, Simbo a Freddy. Soused je tu nechal, když začal žít se svou novou přítelkyní v novém bytě nový život, ve kterém už pro dva staré kocoury nezbylo místo. A někdo je nakonec musel nakrmit. A podrábat. Oba tak moc prahli po lidské pozornosti, že začali slintat, jen co jste je zvedli na ruku. Když pak po Vánocích napadly přívaly sněhu, pustila jsem ty tuláky do domu. Simbo, tygrovaný kocour s lesklou srstí a skvělým sebevědomím, se zkušenostmi polního, lesního i lučního tuláka, by tu zimu pravděpodobně přežil. Ale o Freddyho, neustále pelichajícího starého kartuziána bez ocasu a s chatrným zrakem, který sídlil na balíku slámy v otevřené kůlně, jsem si vážně dělala starosti. Mnozí militantní ochránci zvířat zastávají názor, že zvířata patří zásadně jen do přirozeného životního prostoru. Obávám se, že nemají nejmenší představu, jak je život ve volném životním prostředí vysilující. Střecha nad hlavou nejenže zlepšuje kvalitu života, ale rovněž podstatně prodlužuje jeho průměrnou délku. Zvířata, která nejsou chována pro plánovanou porážku, se dožívají mnohem vyššího věku než jejich divoce žijící příbuzní, a to nejen proto, že jsou chráněna před přirozenými nepřáteli, ale protože mají i lepší přísun potravy, netrápí je paraziti, je jim poskytována veterinární péče, nejsou stresována bojem o teritorium a strachem ze smrti ani je nesužuje úmorná zima. Pro člověka to ostatně platí taky. Člověk s vlastním přístřeším se dožívá podstatně vyššího věku než 47 let, což je v naší společnosti průměrně dosažený věk lidí bez vlastního domova. Když tedy byli Simbo a Freddy postaveni

před volbu mezi nekonečnou svobodou braniborských lesů a luk a stísněným a přetopeným životem uvnitř domu, rozhodli se bez váhání pro kočičí záchod a gauč. První týden téměř nepřetržitě spali. A přestože by kdykoliv mohli ven, neústupně se doted zdráhají být jen vystrčit tlapku do sněhu. Bulliho samozřejmě rozmnožení smečky nadchlo a zahrnuje oba kocoury nežádánými důkazy lásky.

Sahám po ostružinové marmeládě, kterou jsem dostala od sousedky.

„Pochybuju, že ji Beata vařila s biocukrem,“ komentuje Jiminy.

„No a?“

„Říkalas přece, že od teď chceš jíst už jen bio.“

Tak to jsem přesně čekala. Sotva se začnu trochu snažit, už někde zpoza rohu vyskočí nějaký požírač müsli a začne vykřikovat: „To nestačí! No to sis moc dobře nepromyslela. To zvládnou jen já, já, já, jen já budu dobrým člověkem. Zato ty zůstaneš navždy nepolepšitelně čuně.“

Kontruju neprůstřednou klimatickou bilanci téhle marmelády. „Beatiny ostružiny jsou pohnojené hnojem mé muly a ten hnůj si Beata vlastnoručně odvezla na trakaři. Bobule otrhala na zahradě a pravděpodobně bez jakékoliv spotřeby benzínu odnesla do kuchyně, kde je zavařila, touhle porcí pak naplnila vymytou a použitou sklenici od hořčice a hotový výrobek mi podala přes plot. Chceš mi vážně tvrdit, že by pro životní prostředí bylo lepší, kdybych si biomarmeládu nechala dovézt z Číny jen proto, že tam používají ten správný cukr?“

Jiminy připouští, že Beatiny marmelády by výjimečně na milost vzít mohla, a já proto navrhuji, že budu v příští sezoně Beatinu výrobu marmelád sponzorovat želírovacím cukrem v biokvalitě.

„Stejně kromě mě neexistuje v Německu jediný člověk, který by kupoval výhradně biovýrobky.“

„To se tedy pleteš,“ odpovídá Jiminy. „Matky. Jakmile se ženám narodí děti, začnou znenadání nakupovat všechno v biokvalitě. Nebo když někdo onemocní rakovinou. Znam dva muže, kteří po zjištění rakoviny komplet změnili svoji výživu na bio.“

Aha. Takže průměrného zákazníka možná ani tak nezajímá změna klimatu a eroze půdy, ale jde mu spíš o dodnes neprokázaná zdravotní hlediska. To vysvětluje, proč obchod s bioprodukty v posledních letech zaznamenává dvojciferné přírůstky. Z hlediska morálky je konzumace biopotravin ideální. Jídlo má být zdravé a chutnat zase jako dřív.

Jelikož žiju 70 kilometrů za Berlínem a po Vánocích napadla taková spousta sněhu, že se nikomu nechtělo dobrovolně podnikat žádné delší cesty, vyražela jsem až dosud za nákupem biopotravin jen do supermarketů v blízkém okolí. Byly mnohem lepší, než jsem si troufala pomyslet. Biobanány, pomeranče, rajčata a brambory byly k dostání všude. Kromě toho měli úplně všude biosalám. Chleba se salámem musí být ohromně oblíbenou pochoutkou, i jedlíci salámu jsou lapeni do sítí biovýrobců. Jiminy samozřejmě začíná reptat. Jí tohle všechno totiž nestačí. Kromě toho byl supermarket Plus, do kterého jsme vkládaly určité naděje, právě pohlcen jiným koncernem a od začátku nového roku náhle nese jméno „Netto“. Jedním z prvních úředních rozhodnutí nového vedení bylo, že z mrazicích boxů odstranili biosekanou. To bylo hořké zjištění především pro Jiminy. Je totiž karbanátkovou vegetariánkou – 361 dní v roce nejí vůbec maso, ale ze sekané à la maminka se jí podlamují kolena. Právě z toho důvodu budeme teď Netto bojkotovat. V Lidlu mají jen docela málo bioproduktů a pár z fair trade. Spravedlivé odměňování pracujících je jistě potěšující, jako minimální etický požadavek pro mě ale nedostačující. V obřím diskontu Kaufland to už vypadá líp. Na rozdíl od Rewe a Edeky tu bioznačky nejsou koncentrovány do jednoho regálu, ale roztroušeny po celé hektarové prodejní ploše. Odevšad, kde se nacházejí biopotraviny, trčí do prostoru jako malé dopravní značky papírové cedulky s biopečetí a navigují zoufalce, přetížené nepřehledným oceánem nabídek, ke správnému místu. V prvním momentě si člověk pomyslí: „Těch cedulek je tolik! Tady snad mají všechno, po čem jen biosrdce zatouží.“ Ale jakmile se přiblížíte k jakémukoliv z biopraporků, s železnou pravidelností zjistíte, že označuje nejméně atraktivní

výrobek na celém regále. Buď se jedná o základní potraviny jako mouka, rýže nebo těstoviny, případně o pochybný požitek typu nakládaných sójových výhonků. A větší množství biocedulek u slaných pochoutek ještě vůbec neznamena, že tu najdete byt jen jediný pytlík s biochipsy. Místo toho tu objevíte hned dvě varianty odporných slaných preclíků, které se mi hnusily už jako dítěti, a sezamové krekry, které vypadají jako roztlučený knäckerbrot. No výborně. Přinejmenším tu však mají bio krůtí stehna a biomarcipán, a konečně najdu v Kauflandu i bio pomerančovou šťávu. (V Rewe totiž asi všichni zastávají názor, že všichni biokonumenti pijí šťávu toliko jablečnou, zeleninovou a rajčatovou.) Biocolu jsem samozřejmě nevypátrala ani tady, ani v žádném jiném supermarketu.

„V Berlíně, v Bio Company, ji mají určitě,“ láká mě Jiminy.

Slíbila jsem jí totiž, že biocolu aspoň vyzkouším, než se opět vrátím ke svému oblíbenému nápoji Coca-Cola light. Popravdě řečeno, nedávám tomuhle experimentu moc šancí a doufám, že colu light budu moct pít i během své biofáze. Aspoň jsem s tím doteď počítala. Domnívám se, že Coca-Cola je svým složením stejně samá chemie. Tou jedinou přírodní látkou v ní je cukr, a právě ten je v light verzi nahrazen chemií, takže otázka biokvality je zde zcela bezpředmětná. Nebo se snad někde vyskytují biologicko-dynamicky vyráběné chemikálie?

„Cola light je pití pro tlustochy,“ rýpne si Jiminy.

„Tak to jsi na omylu,“ odporuju jí, „Coca-Cola light je oblíbeným nápojem úchvatně vyhlížejících stavebních dělníků, co všude kolem pobíhají svlečení do půl těla, musíš se zase někdy podívat na reklamy.“

Zpod stolu se ozvalo hlasité zasyčení. Freddy se oběma předními tlapami zabořil do Bulliho bujněho čenichu, cloumá jím do všech stran a Bulli stříhá nedobrovolné grimasy jak v pekinské opeře. Pokouší se zaštekát, vydává však ze sebe jen pár dýchavičných hrdelních zvuků, jelikož už nemá hlasivky. Z jakéhosi nepochopitelného důvodu způsobují rakovinové buňky v jeho těle otoky dýchacích cest. Pohyb, hraní a venčení mu teď muse-

jí být dávkovány už pouze homeopaticky. Při poslední operaci, jeho třetí během minulých pěti měsíců, mu z krku vyřízli úplně všechno, co by mohlo stát v cestě jeho již tak omezenému přísunu vzduchu – tedy i hlasivky. Freddy si k sobě pomocí drápků přitahuje Bulliho pysky a Bulli to chápe jako výzvu, že má Fred-dymu vyčistit i druhé ucho.

Dnes pojedeme s Jiminy do Berlína nakoupit do Bio Company. Stejně jako v konvenční potravinářské branži i ve sféře bioobchodování vypudily již dávno řetězce supermarketů většinu malých obchůdků a fair trade ostrůvků někam za roh a na biovýživě již dávno neulpívá pochybná pověst ekologického dusna a podomácku uštrikovaných svetrů. Zákazníky jsou převážně elegantní, ekonomicky zajištění mladí lidé v dobré tělesné kondici. Tak jsem se to alespoň dočetla ve svých knihách o biovýživě. Je docela možné, že to tak někde jinde je, v kreuzberské Bio Company každopádně stále na nástěnce visí nabídky šamanských workshopů a zákazníci naštěstí vypadají pořád jako Kreuzberčané – elegantní, ale tak nějak alternativně. V tomhle počasí stejně všichni nosí tlusté vlněné šály a čepice připomínající kaktusy. Popadla jsem nákupní vozík. Je to ten normální velký zamřížovaný vozík, které měli dříve všude, než byly v tradičních diskontech nahrazeny supervelkými nákupními tanky z vyztužené umělé hmoty s nosností několika tun brutto a s extra širokými držadly přizpůsobenými vypaseným prstům dvousetkilových zákazníků. Nabídka ve světle prozářené Bio Company o rozloze 500 metrů čtverečních působí přehledně a kultivovaně. Co v dobře roztríděných regálech není, to inteligentní a disciplinovaný zákazník nepotřebuje. Jiminy mě přemlouvá, abych si u pultu s pečivem koupila dva brownies s vlašskými ořechy – 1,85 eur za kus není zrovna zadarmo. Samozřejmě – Jiminy vyžaduje, abych je okamžitě vyzkoušela – jsou to opravdu neuvěřitelně dobré brownies, jednoduše fantastické, je to druh brownies, podle jejichž výskytu by si člověk vybíral cíl své dovolené. Stejně tak velmi, ale velmi chutné jsou podle Jiminina ujišťování i man-

dlové rohlíčky, ovšem za 2,95 eur za kus, což je cena, ze které se vám chce omdlít.

Stejně už pomalu začínám mít podezření, že Bio Company chce svým výpočtem cen začít výchovně působit na spotřebitele. Zdravé a přírodní produkty jako ovoce, zelenina a saláty patří k výhodnému zboží. Jejich častým nákupem šetříme obsah své peněženky i věnčité cévy svého srdce! Maso, sýry a koláče jsou oproti tomu nejen tučné a přeslazené, nýbrž často i pořádně předražené. Kupujte je jako vzácnost a vychutnávejte si je po malých dávkách jako něco zvláštního, to nám káže cenotvorba biotruhu. V tom případě by nám to ale nemělo tak zatraceně moc chutnat! Například pult se sýry! Za pultem stojí mladý pan Rodriguez a po mém vysvětlování, jaký sýr jsem dosud jedla nejraději, mi bez váhání ukrojí kousek přestárlé goudy, hooidammeru a kozího sýru a nechává mě ochutnat. Páni! Stará gouda chutná výborně a pan Rodriguez je nejen kompetentní, ale i moc milý, a tak v mém nákupním vozíku nakonec skončí víc sýru než zeleniny. A maso. A taky čokoláda. S odříkáním nemá biovýživa nic společného, spíš s luxusem. Dokonce jsem vypátrala i biocolu. Jedná se o černý sycený nápoj firmy Bio-Zisch a nese název „guaranová cola“. Guarana je brazilský druh liány s vysokým obsahem kofeinu, ten ale na lidský organismus působí výrazně pomaleji než kofein z kávových zrn. Model light se samozřejmě nevyrábí.

Doma do skleničky nasypu pár kostek ledu, naliju si, lehce protřepu a pak si znalecky nápoj podržím proti světlu. Vypadá jako cola. Trochu si loknu. Jiminy a Bulli mě nedočkavě sledují. Fúj tajfl! Okamžitě jsem to vyplivla do dřezu. Guaranová cola chutná jako odporný medikament s 25 vedlejšími účinky. Naprosto nepoživatelná. Je možné, že firmě Bio-Zisch křivdím. Chuť je přece vždycky otázkou zvyku a taky znám lidi, co moji oblíbenou Coca-Colu light nazvali „chorobným patokem“ nebo „nechutnou brečkou“. Třeba by zrovna tihle lidé byli guaranovou colou nadšeni. Ovšem já si v tomto životě na něco takového už zvykat nebudu.

Když jsem tedy tak statečně přestála pokus s biocolou, mám znovu právo popíjet colu light – samozřejmě za předpokladu, že se cola vyrábí z rostlin. Ty ale s největší pravděpodobností stejně nejsou pěstovány ekologicky, což by pro mě znamenalo, že bych po dobu dvou měsíců nesměla pít colu light. Děsivá představa. Bez coly nemůžu pracovat. Protože jsem pořád tak unavená. Naprosto vyčerpaná, utahaná až k padnutí. První, co každé ráno udělám, když zapnu počítač, je, že si naliju skleničku ledové coly light. Jakmile ji vypiju, naskočí mi mozek a můžu se pustit do čehokoliv. V pravidelných intervalech si dolévám, takže během dne vypiju podle množství práce jeden až dva litry coly. Samozřejmě coly light. Jeden řemeslník, který u mě obdivoval metr vysokou sbírku PET lahví, mi jednou navrhoval, abych si do domu nechala nainstalovat pípu.

„Věděla jsi, že sladidla, která se přidávají do light výrobků, se používají i ve výkrmnách prasat?“ ptá se mě Jiminy. „Vyvolávají totiž chorobné pocity hladu.“

Nemám tušení, odkud se neustále berou všechny ty štvavé kampaně proti cole. Možná je to tím, že má černou barvu. Černá je výrazně negativní barva. Ani černí psi nejdou v psích útulcích moc na odbyt. Když jsem byla malá, říkalo se, že cola může poleptat žaludeční stěny, a kdyby se dal kousek masa do skleničky s colou, do druhého dne by zmizel. Naštěstí jsem na internetu narazila na stránku, která se všemi předsudky vůči cole zametla. Takže: sladidla se sice používají při výkrmu prasat, ovšem ne proto, aby vyvolávala záchvaty hladu, nýbrž proto, že krmivo v tradičních chovech sestává z tak odporných surovin, že by je selata bez přidání sladidla vůbec nemohla požívat.

„To vůbec nic neznamená,“ říká Jiminy, „kromě toho přece můžou zároveň podporovat chuť k jídlu.“

A maso se v cole taky nerozpustí, a je jedno, jak dlouho ho v ní necháme ležet. Tuhle fámu možná rozšířili nacisti, aby utěšili Němce, když během 2. světové války Coca-Cola nebyla dovážena na německý trh. Na další webové stránce se ovšem dočteme, že se maso v cole velmi dobře rozpouští, že se tak ale děje i v každém

jiném nápoji obsahujícím kyselinu – například v jablečné šťávě. Tak, a co s tím? No, vlastně mi to může být jedno. Pro mě je rozhodující pouze otázka, jestli se Coca-Cola vyrábí z rostlin. Nervózně hledám na internetu. Smůla: recept na colu obsahuje skutečně vanilku a pomerančový, citronový a skořicový olej. Proč vlastně nepoužívají bioprodukty? Na domovské stránce Coca-Coly přece stojí, že koncernu leží obzvlášť na srdci společensky zodpovědné jednání:

„Své závazky tedy spatřujeme ve čtyřech důležitých oblastech: na trhu, jako zaměstnavatel, jako ochránce životního prostředí a obecného blaha.“

Podíváme se, co k tomu dodává Wikipedie. Svatá dobroto:

„Největší světový penzijní fond TIAA-CREF prodal roku 2006 své podíly v Coca-Cole v hodnotě 52,4 miliony dolarů poté, co vyšlo najevo, že se prý koncern provinil proti úmluvám na ochranu práv dětí, porušil standardy ochrany životního prostředí a Mezinárodní organizace práce (International Labour Organization, ILO).“ A dále ještě ostřeji:

„... Coca-Cola byla obviněna z vyvíjení nátlaku na zaměstnance místních provozů, a to v Kolumbii a za pomoci pravicevých paramilitaristů. Firemnímu vedení v Kolumbii jsou kladeny za vinu dokonce vraždy odborářů z potravinářské odborové centrály Sinaltrainal.“

Tak to bychom měli. Jak je možné, ptám se sama sebe, že koncern, který tu odporně sladkou globalizaci vehnal až do nejzazších koutů světa, nemůže reagovat trochu velkoryseji na jistě ne zcela neoprávněné požadavky svých zaměstnanců?

„Co se to s nimi stalo?“ zuřím. „Copak ještě nemají dost? Myslí si snad, že se zaměstnancům ve Střední Americe vede moc dobře? Takové skvělé pití – a pak tohle. To tedy nechápu.“

Jiminy mě sleduje s úzkostí v očích, protože z mých úst začal náhle vycházet astmatický šelest, hvízdavé plicní chrčení. To se mi občas stává, když se rozčílím. Místo abych jednoduše vydechla, začnu vydávat směšné zvuky jako gumová kachnička.

„Jedná se přeci o podnik s licenci,“ pokouší se mě Jiminy uchlácholit.

„No a? Pak by měl někdo z ústředí ty zloděje tam dole vyta-
hat za uši! Vždyť tam zabíjejí lidi! Do háje! A v Indii znemož-
nili zemědělcům přístup k vodě. Nejenže teď další dva měsíce
nesmím pít colu light, teď už ji nebudu moct pít nikdy. A budu se
muset spokojit s nějakou odpornou přeslazenou biocolou.“

Pisklavě chrčíc si stoupám ke kuchyňské lince. Bulli, Simbo
a Freddy, kteří se pohodlně uvelebili na pohovce, s údivem
vzhlédli. Vždyť je to přece jasné! Když nejsou zazobaní manažeři
koncernu schopni dohlížet na dodržování lidských práv svých
kolumbijských spolupracovníků organizovaných v odborech,
jak bychom pak mohli očekávat od starostmi sužovaných pří-
jemců programového opatření Hartz IV, že si budou lámat hlavu
s tím, v jakých podmínkách jsou chovány slepice a prasata.

À propos – podmínky chovu: v mém kurníku stále sedí poslední
přeživší slepice, osamělá a odstřižená od všech vnějších podnětů
jako Kašpar Hauser. Samotka je mučení. Ale dokud se nám vesnici
za bílého dne potuluje liška, nemůžu ji pustit ven. A dokud všude
leží tolik sněhu, nemůžu se pustit do stavby výběhu. A dokud přetr-
vávají tak špatné podmínky jejich chovu, nechci si ani kupovat dal-
ší slepici do hejna. Je dost možné, že je můj vlastní chov slepic ještě
horší než ten ve velkochovech. Tam mají slepice aspoň společnost.
A je tam i teplo. Předpověď počasí prorokuje noční teploty na příští
týden až minus osmnáct stupňů. Nutně musím něco vymyslet.

V dalších dnech na mě padla neuvěřitelná únava. Výsledky mých
krevních testů jsou přitom zcela v pořádku. Železa mám až dost,
cukrovku taky ještě nemám. Jen hodnoty cholesterolu mám pří-
liš vysoké. To mi přijde divné, vždycky jsem si myslela, že zvýše-
nou hladinu cholesterolu mají spíš muži. Jsem tak unavená, že
snad brzo spadnu ze židle u psacího stolu.

„Hlavně zachovej klid. Procházíš odvykací kúrou, to přejde,“
uklidňuje mě Jiminy.

Je pro mě záhadou, jak se tihle apoštolové zdraví mohou obe-
jít bez pořádné coly. Pravděpodobně všichni srkají kafe. Biokávu

– vypěstovanou ve férových podmínkách a šetrně upraženou – lze sehnat v tisíci variantách. Já ovšem kávu nemám ráda. Takže si zkouším namlouvat, že se dokážu soustředit i bez kofeinu. Zírám na monitor před sebou, zkouším pochopit význam slov, po krátké době však moje soustředění polevuje a místo toho přemýšlím, jak bych napsala čísla, kdybych měla k dispozici jen klávesnici s písmeny. Pro jedničku bych mohla použít velké I, pro nulu samozřejmě O. Dvojka je D, přemýšlím, jestli číslo dvě začíná písmenem D, protože D vypadá jako dvojka. A dost, musím se znovu soustředit na text. E vypadá jako otočená trojka, ale neexistuje žádné písmeno, které by se podobalo komplikované stavbě čtyřky. Možná tak trochu H... Vzdávám to a vytáčím číslo svého daňového poradce Guida, abych se ho zeptala, jestli si z daní můžu odepsat náklady na biopotraviny. Jsem koneckonců nucena jíst drahé věci, protože o tom přece musím napsat knihu. Guido to nevidí moc optimisticky, přesto mi radí, abych si schovala paragony. Po našem rozhovoru si kladu otázku, jestli by vůbec bylo fér, abych si už tak jako tak okrádanými daňovými poplatníky ještě nechala financovat své pochybené stravování. Kdybych se chtěla živit vyváženě, tedy jíst dostatek ovoce a zeleniny jako všichni ti mladí a zdraví lidé, které jsem měla možnost potkat v Bio Company, maso maximálně jednou až dvakrát týdně a sem tam kousek koláče nebo tabulku čokolády, pak by moje náklady na biopotraviny činily asi 20 procent. Jelikož se ale živím převážně hotovými pokrmy, spořádám hodně masa a sýrů a pak neustále mlsám sušenky a čokoládu, blíží se mé dodatečné náklady stu procent.

„Biopotraviny – ty si vůbec nemůžu dovolit,“ takový argument je slyšet čím dál častěji v době platnosti programu Hartz IV. Lidem nejsou zvířata lhostejná, ale za jejich blaho nejsou ochotni platit. Na Borneu prý žili stoupenci kanibalského kultu, kteří u příležitosti svátku Tiwa pokaždé snědli šest otroků k uctění památky zesnulého. V 19. století se prý tohoto zvyku zřekli a místo otroků začali konzumovat buvoly. Na obratu směrem k tomuto modernímu etickému rozhodnutí se údajně podí-

leli holandští kolonialisté, a když je po nějaké době přistihli znovu při konzumaci člověka, přívrženci kultu Tiwa jim vysvětlili, že se vrátili ke starým zvyklostem, protože si nemohou dovolit buvola, který stojí 250 guldenů. Naproti tomu člověk určený ke konzumaci by je vyšel na pouhých 100 guldenů. Prameny pojednávající o kanibalismu nejsou zpravidla moc seriózní. Měli bychom tedy k této anekdotě přistupovat s trochou nedůvěry, abychom Indonésanům nepodsouvali kanibalskou minulost. Se značnou pravděpodobností byl však kanibalismus hájen právě takovými argumenty všude tam, kde se vyskytoval. Co se týče ceny biozboží: nemůže být tak levné jako zboží ze supermarketů a diskontů, protože ceny těchto potravin neodrážejí právě náklady, které my všichni platíme prostřednictvím miliardových subvencí. A vzniklé náklady na obnovu životního prostředí napáříme také na konto nás všech.

A jaké další výhody a nevýhody mají biopotraviny? Jak už bylo řečeno: můžeme si koupit jakoukoliv potravinu, nebo ji čímkoliv podobným nahradit. Biomirácoli samozřejmě není žádná pravé mirácoli, ale jmenuje se jinak a chutná úplně stejně jako všechny hotové špagetové pokrmy, které se pokoušejí napodobit nedosažitelné originály – tedy docela obstojně. Ovšem chybí k němu malý kornoutek se strouhaným parmezánem. Jiminy se domnívá, že důvodem je patrně vysoká cena bioparmezánu. Já si spíš myslím, že tam tyhle pytlíčky nechtějí biostrávníci, neboť mumifikovaný parmezán neodpovídá jejich výživové filosofii. V nabídce je spousta light výrobků, nicméně light majonéza mě chuťově nijak nepřesvědčila. A sušenky jsou většinou dost drobivé a podle chuti až nápadně zdravé. Někdy je přece jen poznat, že výrobci tradičních potravin mají prostě při vývoji svých výrobků desítky let náskok. A i když je výrobci biopotravin dohánějí mílovými kroky, musejí kvůli každému vylepšení chuti nejdříve vyvinout nový postup, který nesmí ohrožovat životní prostředí, naopak musí být co nejvíce přírodní, zatímco tradiční výrobci využívají starých dobrých chemických přísad. Sladká chilli omáčka při srovnání cen 5 : 1 chutná sice stejně dobře jako

ta z asijského obchodu, když si však chci trochu omáčky vytřepat z lahvičky, rozpleskne se mi do talíře rosolovitý knedlík, odhadem tak pětina obsahu lahvičky. Naštěstí je to jen opravdu malá lahvička. Prostě tam chybějí zjemňující chemikálie, a to i ty, které podporují tekutost těchto omáček. To samozřejmě není žádné drama. Stačí jednou zamíchat vidličkou a je to. Mnohem horší jsou rosolovité a takřka vůbec neslazené lékořicové pendreky. Bio Company nenabízí vůbec nic, co by se dalo srovnat s cukrovinkami a lékořicovými kočičími tlapičkami firmy Haribo. Výrobci potravin, kteří operují s chemií a ekologickou lehkomyšlností, získali oproti bioodvětvím ještě jeden náskok, a to ten, že jsem s jejich výrobky vyrostla a zvykla jsem si na jejich chuť. Kromě toho jsem měla dostatek času, 48 let, abych vypátrala druhy, které mi nejvíc chutnají. V Nordenhamu či v Oberammergau možná mají úplně senzační biopendreky a já jsem je zatím pouze neobjevila. Dobrou čokoládu mají každopádně všude – jen se nesmíme nechat odradit nudnými tmavými obaly. „Celé mandle“ značky Gepa a „Bílé křupinky“ značky Vivani jsou vynikající. Také jsem ještě nikdy předtím nejedla tak často věci, které jsem nikdy předtím nejedla – třeba nikterak špatná červenošedá rybízovo-jablečná povidla. Objevila jsem i chuťové senzace, ovšem žádná rajčata, ta mě opravdu hluboce zklamala. Zato papriky chutnají nesrovnatelně lépe než všechny papriky, které jsem dosud jedla. A v chladicím boxu jsem objevila čerstvý ovčí sýr s datlemi a kari omáčkou, který se právem pyšní krásným jménem „Sultánova radost“ – taktně zde pomlčím o sýrovém koutku pana Rodrigueze.

Přichází Jiminy a přerušuje můj zajímavý proud myšlenek. „Můžeš sem na chvíli jít? Připadá mi, že boule na Bulliho břicho se zase zvětšila.“

Před několika dny se Bullimu v oblasti třísel nahromadila voda. Zvěrolékař tekutinu odsál injekcí a zprvu se zdálo, že je tím problém vyřešen.

Jedu s Bullim na veterinární kliniku. Doktor Lenzke znovu vpíchne injekci do nahromaděné tekutiny a odsaje lymfu. Je to

obtížná záležitost. Jehlu musí několikrát vytáhnout a injekci vyprázdnit. Alespoň se zdá, že to Bulliho nebolí. Stojí na vyšetřovacím stole a vystresovaně dýchá s vyplazeným jazykem, ale to souvisí spíš s tím, že má strach z výšek. Doktor Lenzke chce vzorek sekretu poslat do laboratoře, aby zjistil, jestli Bullimu znovu neroste nádor. Termín „vyléčen“ tedy padá. Pokud by v Bulliho břiše rostl nový nádor, tekutina se nahromadí znovu a bude se hromadit pořád dokola, a Bulli se bude trápit. „Už jsme ho tolikrát operovali, počtvrté už bychom mu neměli ubližovat,“ dodává doktor Lenzke.

„Je těžké rozhodovat o životě a smrti někoho jiného,“ odpovídám mu.

„Vy svého psa přece dobře znáte. Určitě si všimnete, až ztratí chuť k životu. Až přestane žrát – to je prakticky vždy jasný signál.“

Když jsem později platila v recepci, prošla kolem moje nejoblíbenější ošetrovatelka, slečna Partonová. Slečně Partonové může být něco přes dvacet. Když jsem byla v jejím věku, veškerou svou životní energii jsem věnovala návštěvám diskoték, snažila jsem se perfektně vypadat a působit na ostatní ve svém okolí co možná nejdrzeji. A právě proto mě vždycky odrovná, když vidím, jak láskyplně a účastně se slečna Partonová chová ke svým zvířecím pacientům a jejich páníčkům. Chce vědět, jestli se Bullimu daří lépe. Okamžitě mi do očí vhrknou slzy a se stisknutými rty jen zavrtím hlavou.

„Ach jo, chudáček, to si nezasloužil,“ říká paní Partonová zarmouceně.

Na zpáteční cestě jsem zastavila u obchodu s chovatelskými potřebami. I pro psy a kočky bych měla pomalu začít kupovat biokrmení – ale dnes ne. Dnes koupím Bulliho nejoblíbenější granule Frolic, které zaručeně nejsou vyrobeny podle předpisů značky Demeter. Kromě toho jsem ještě pořídila obrovskou dvouposchodovou klec pro morčata.

Klec jsme umístily na chodbu. Za mřížkou sedí předimenzovaný okrasný pták – naše poslední přeživší slepice.

„Jako Pípsi,“ říká Jiminy. Před nedávnem jsme byly v kině na filmu *Bílá stuha*, kde se objevil i kanárek Pípsi. I když kanárka ve filmu potkal strašný konec, od teď se naše poslední žijící slepice jmenuje právě „Pípsi“. Pípsi pobíhá po své metr dlouhé a 50 centimetrů široké kleci, hrabe v podestýlce, zobe zrní a provádí inspekci svého nového příbytku. Mezipatro klece Jiminy z půlky odřízla a zbývající polovinu zakryla kouskem vlněné deky, takže teď má Pípsi v půlmetrové výšce k dispozici i vlastní kukaň, i když už po několik týdnů žádné vajíčko nesnesla. Do druhé části klece jsem jí přimontovala bidýlko, aby měla v noci kde spát. Nevypadá to vůbec špatně – nebo přeci jen?

Přemožena starostmi se podrbu na hlavě.

„Nejdřív bojkotuju všechny produkty pocházející z velkocho-
vů a nakonec si sama domů pořídím takovou klecovou baterii.“

„V klecových bateriích je do takovéhle klece nacpáno pět slepic,“ argumentuje Jiminy. Nepředstavitelné. Druhá slepice by se sem ještě vešla, pokud by spolu obě dobře vycházely. A třetí slepice, to už by bylo dost nesnesitelné. Samozřejmě jsem o těch pěti slepicích v jedné kleci taky četla. Ještě jednou listuju na internetu, abych se ubezpečila: v průmyslových velkochovech jsou slepice opravdu drženy po pěti v jedné kleci. A k tomu všemu má ta klec rozměry jen 50 × 50 centimetrů, takže je poloviční ve srovnání s tou pro Pípsi. Jsem v šoku! To přece nejde. Ten, kdo něco takového dopustí, to nemůže mít v hlavě v pořádku. Nebo je zlý. Podle předpisu ale stačí plocha pouhých 550 centimetrů čtverečních pro jednu slepici – všem dobře známý papír A4. Když si k tomu připočteme třetí rozměr, je prostor pro pět slepic dokonce jen o čtvrtinu větší, než má k dispozici Pípsi. Drátěné klece jsou totiž jen 40 centimetrů vysoké a sestavené do čtyř až osmi pater nad sebou. Kukaň a bidýlko – na to můžete zapomenout. Pevnou půdu, aby mohly hrabat, pod nohama nemají. Slepice stojí na drátěné mřížce. A jako by té hrůzy nebylo málo, mřížky jsou ještě k tomu šikmé. Kdo už někdy stanoval na svažitém úbočí hory, jistě si pamatuje, jak byl ráno po probuzení vyřízený.

I když, moment – je docela možné, že se tenhle strašlivý způsob chovu už nevyskytuje: na jedné internetové stránce Svazu proti zneužívání zvířat stojí, že bývalá ministryně pro výživu, zemědělství a na ochranu spotřebitele Künastová již před několika lety, s platností od roku 2007, vydala zákaz klecových chovů nosnic, které jim způsobují utrpení. Od tohoto data by tedy zvířata měla být chována jen na pevné podestýlce nebo ve volném výběhu. Při chovu na podestýlce se o jeden metr čtvereční dělí devět slepic, ve volném výběhu má pro sebe každá slepice čtyři metry čtvereční. To je jen zdánlivý úspěch ochránců zvířat, neboť ještě předtím, než zákon vstoupil v platnost, se změnila vláda a nová Spolková rada s ministrem zemědělství Horstem Seehoferem 7. dubna 2006 zákaz klecových systémů opět zrušila. Proč? Těžko bychom asi členy Spolkové rady mohli podezřívat z nenávisi ke slepicím. Stěžoval si, nebo snad vyhrožoval Ústřední svaz drůbežářského průmyslu (Zentralverband der Deutschen Geflügelwirtschaft), že se drůbežářské velkochovy budou muset z finančních důvodů přesunout do východní Evropy, když nebudou smět zachovat ten svůj hluboce bezcitný klecový systém? Tam by se pak slepicím dařilo ještě hůř, tam by totiž měly ještě méně prostoru, a všechny peníze z daní by byly taky pryč. Stále ještě existují, ti povedení zlí lidé.

Mučicí klece o rozměrech 50 × 50 centimetrů se každopádně směly používat až do konce roku 2008. Na žádost bylo možné lhůtu i prodloužit, a to do roku 2009. Zřejmě nejsem daleko od pravdy, když mám podezření, že tuto žádost si podalo přibližně 100 % chovatelů slepic v klecích. To znamená, že do minulého Silvestra byl tento způsob ještě zcela běžný. Tedy ještě před třemi týdny. Běhá mi z toho mráz po zádech. Teď už se ale píše rok 2010. Od teď bude všechno jinak, od teď se všechny podniky v Německu musí přeorientovat na chov v malých skupinkách. V malých skupinkách, to zní dobře. Zní to jako jeden kohout a dvanáct slepic, co se na dvoře přehrabují v kupce hnoje. Tak tomu ovšem není. Chov v malých skupinkách znamená, že slepice dál sedí v klecích, každý pták však má k dispozici 800 cen-

timetrů čtverečních. To je samozřejmě mnohem víc než velikost papíru A4, je to jako jeden papír A4 plus jedna pohlednice. Svazy ochránců přírody jsou stále toho mínění, že se jedná o týrání zvířat. Ani v takovéto kleci nemůže slepice běhat, může se tu maximálně jen o kousek posunovat do strany. Ovšem mají tu bidýlka a místečka na hrabání z umělohmotné rohožky o velikosti papíru A4, a také skupinová hnízda. Jedno připadá na deset slepic. Do jedné klece se totiž může naskládat třeba 30, ale i 60 a více slepic a taková klec musí být vysoká 50 centimetrů a u krmítka dokonce 60 centimetrů. Takže občas si popolétnout nepřipadá v úvahu. I zmíněná bidýlka coby místa k odpočinku ztrácejí svůj význam. Bidýlka ve výšce 30 centimetrů doslova vybízejí k tomu, aby se slepice vzájemně klovaly do řitních otvorů. Toto klovaní neznamena, že jedna slepice občas tu druhou klovne zobákem do zadečku, nýbrž může mít za následky vážná zranění. Stává se, že si slepice vzájemně ze zadku vytahají vnitřnosti. Přesto je podle názoru Spolkového ministerstva pro výživu, zemědělství a na ochranu spotřebitele tento typ velkochovu v pořádku. Na webových stránkách firmy Big Dutchman, výrobce malých voliér, je zveřejněno tiskové prohlášení spolkového ministerstva z 28. května 2009. Je pravděpodobně určeno drůbežářské lobby, jinak by nemohlo být hned v první větě zcela bez obalu přiznáno, komu má zavádění nových klecových chovů prospět: „Uvedení vajec z malých chovů na trh je důležitým krokem při produkci vajec.“ A dále: „Spotřebitelé tímto získají cenově výhodnou alternativu ve srovnání s vajíčky z chovů s podestýlkou a z volného výběhu a rovněž s ekologickými produkty.“ To zní, jako by spotřebitelé sténali pod cenovým diktátem bezohledných biozemědělců a chovatelů zvířat ve výbězích. Ve skutečnosti je však i podle nejkonzervativnějších odhadů minimálně 80 % nakupujících proti vejším z klecových chovů. Nákup vajec je jednou z mála oblastí, kde má konzument opravdu prostor k využití své spotřebitelské převahy a dává jednoznačně přednost vejším z chovů s volným výběhem nebo s podestýlkou. Vajíčka z chovů s volným výběhem se dokonce musejí dovážet ze

zahraničí, jelikož se jich v Německu nevyprodukuje dostatek. Vajíčka z klecí jsou spotřebitelům jen podstrkována, protože se přidávají do dalších výrobků jako koláče a vaječné těstoviny. Každé třetí vajíčko se mezi lidí dostane tímto způsobem. Ve svobodném tržním hospodářství by to přece mělo fungovat tak, že přání zákazníků ovlivňují rozhodování producentů. Pokud chce někdo prodávat své zboží, nezbyvá mu obvykle nic jiného než začít brát vážně přání svých zákazníků. Výrobci vajec vědí moc dobře, co si zákazník přeje – jinak by přece na kartony s vajíčky nelepili idylické obrázky hrázděných domečků, zelené trávy a slepic, které hrabou ve slámě. Ale asi si myslí, že to úplně stačí k oklamání spotřebitelovy umíněnosti. I spolkové ministerstvo zemědělství tento názor pravděpodobně sdílí. Nepodlehli sice přáním klecové lobby, aby nemusela svá vajíčka z klecových chovů označovat číslicí 3, ale mohla dostat svou vlastní číslici, a v tiskovém prohlášení dokonce napomínají své pappenheimské, „aby respektovali zákaz klamání a podvádění“. Zároveň ale upozorňují, že „dodatečnou informaci o chovu v malé skupině“ je „v podstatě možné a právně přípustné umístit jak na obalu, tak na samotném vajíčku“.

Tak se na to podívejme. Je to snad trestné, když vyjádřím podezření, že Spolkové ministerstvo pro výživu, zemědělství a na ochranu spotřebitele chce zavedením idylického pojmu „chov v malých skupinách“ pomáhat producentům klecových vajec v klamání spotřebitele? Proč bychom si měli myslet, že si slepice v klecích, kterým ve skutečnosti není dopřána ani jiskřička radosti ze života, užívají idylického života na selském dvoře? Aby se zase jedlo víc vajec z tyranských chovů? Bravo, milé ministerstvo na ochranu spotřebitele, to je přesně ten přístup, který od tebe očekáváme!

V tiskovém prohlášení pak ještě najdeme následující větu: „Prosazením definitivního zákazu klecových baterií k 31. prosinci 2009 začíná postupná reorganizace chovu nosnic.“ Postupná – tomu máme rozumět asi tak, že se stále nic nezměnilo a slepice dodnes sedí ve starých klecích o rozměrech 50 × 50 cen-

timetrů. Panebože! Vypadá to, že blaho slepic leží spolkovému ministerstvu opravdu na srdci. Začínám být zase příšerně unavená.

Se spaním to však dnes v noci nebude jednoduché. Bulliho boule se znovu naplnila tekutinou a visí mu na břiše jako věmeno. Neví, jak by si lehl, chroptí, těžce oddychuje a piští. Vzala jsem si ho k sobě do postele a podložila mu břicho polštářem a dekou, aby neležel přímo na bouli. Vůbec to nepomáhá. Nakonec jsem si s ním sedla do obývacího pokoje a masírovala mu nejdřív záda, pak tlapky a uši a při tom jsem sledovala několikahodinový televizní dokument o sériových vrahích. V jednom případě malý chlapec nabídl svému vrahovi dvacet feniků, které měl u sebe, aby se zachránil. Policejní psycholog vysvětluje, proč to s mužem nepohnulo – psychopatický sériový vrah není schopen projevit vůči někomu soucit. Vidí jen věc, kterou použije ke svému pobavení. Cizí strach, cizí bolest, cizí zoufalství v něm nic neprobudí. Prosit takového člověka o milost je jako kvičení prasete u řezníka před porážkou.

Kolem druhé hodiny ráno se Bullimu konečně zavírají oči.

Zatímco se druhý den ráno oblékám před cestou na veterinární kliniku, ujišťuji se, že Bulliho v žádném případě nenechám uspat. Přece to neudělám kvůli bouli naplněné vodou. Určitě se tam dá zavést drenáž. A pokud ne, tak se naučím, jak tekutinu každý den injekcí napíchnout a vyprázdnit. Diabetici se také naučí si třikrát denně píchnout injekci. Lidé, kteří nechají svého psa zabít u zvěrolékaře, vždycky tvrdí, že mu tím prokazují laskavost. Ale polovina z nich prokazuje laskavost jen sama sobě. Každý, kdo si pohrává s myšlenkou, že by svého životního partnera zplnomocnil, aby mohl rozhodovat o opatřeních v době jeho nemoci, by se měl porozhlédnout u zvěrolékaře, kolik svých kdysi tak vroucně milovaných psů sem majitelé přivedou k „uspání“ jen proto, že jsou příliš staří, protože po nich najednou všude zůstávají loužičky a náhodou se blíží dovolená.

„Pojď,“ volám na Bulliho, „nějak to zvládneme.“

Bulli se ke mně belhá. Sérom naplněný tekutinou je ještě větší. To ale není jediný důvod. Pravá zadní noha mu hrozivě otekla. Včera byla ještě v pořádku. Bulli se na mě žalostně dívá. Srst okolo čenichu mu během několika posledních měsíců úplně zešedivěla. Už nedokážu zcela vyloučit, že tohle zřejmě bude naše poslední cesta, přibaluju prostěradlo a deku, do kterých bychom v případě nutnosti zabalili Bulliho mrtvé tělo. Jiminy řídí. Já s Bullim sedím na sedadle spolujezdce, Bulli je pod sedačkou a přední packy a hrudník si opírá o můj klín, aby sérom visel volně ve vzduchu a netlačil ho. Poprosila jsem Jiminy, aby zastavila u Aldi a koupila půl kila hovězího guláše. Bioguláš na naší trase samozřejmě není k sehnání. Je mi úplně jedno, jak tu krávu mučili, můj pes teď prostě dostane guláš. Bulli sežral asi půlku, pak už nemůže. To se ještě nikdy nestalo.

Na veterinární klinice jsme ohlášení, ale přesto se s Jiminy a Bullim musíme posadit do čekárny. Přivezli akutní případ, bernského salašnického psa s otočením žaludku. Čekárna je zároveň chodbou. Okolo nás proběhl pomocný ošetřovatel v kvapně přehozeném operačním plášti a s kbelíkem v ruce. Vypadá to dost dramaticky. Konečně je salašnickému psovi líp a doktor Lenzke nás zve do ošetřovny. Prohmatá Bullimu třísla. „Na laboratorní nález už bohužel nemusíme čekat. Lymfatická uzlina je velmi nateklá.“

Vzhledne ke mně a já už vím, co chce říct. Pak to taky vysloví.

„Dobře,“ odpovím, „dejme tomu, že nemám rozum. Co se dá teoreticky ještě dělat?“

„Můžeme tam zavést drenáž a doufat, že otok na noze splaskne.“

„Kolik času máme? Myslím, získá tím Bulli ještě aspoň pět dobrých dnů? Nebo tři?“

„To je docela možné. Možná i deset dnů. Záleží na tom, jestli mu splaskne noha. Ale po třech dnech musím tu drenáž zase vyndat, jinak se zárodky dostanou do dutiny břišní a pak...“

Do místnosti znovu přichází lékařův pomocný ošetřovatel. Přivezli další akutní případ. Pes poražený autem. Doktor Lenzke se omlouvá. Znovu si s Jiminy a Bullim sedáme do čekárny.

Bulli ovšem stojí, protože si s boulí na břicho nemůže sednout. Opírá se o moji nohu a chroptí. I kdyby mu noha znovu splaskla, skutečně dobře už mu nebude. Hladím ho po zádech, kde má flek připomínající svým tvarem kachnu. Jiminy na mě hledí, ale nic neříká. Uvědomuju si, že jsem si s Bullim poslední rok skoro nehrála. Nejdřív jsme se stěhovali a pak jsem si vymyslela, že vedle všech svých povinností musím ještě napsat reportáž z cest. A teď mi umírá pes a já byla celý uplynulý rok jen přepracovaná, podrážděná a nesnesitelně protivná.

„Bulli si přece celou tu dobu hrál s řemeslníky,“ uklidňuje mě Jiminy.

To je naštěstí pravda. Bulli je úplně poblázněný do řemeslníků. Zvlášť když pracují u země, aby na ně mohl stále dokola dorážet. Takže minulý rok se všemi těmi renovacemi pro něj zase nebyl až tak špatný. Na druhém konci čekárny se objevila moje oblíbená ošetřovatelka slečna Partonová. Starostlivě nese na ruce vypaseného kocoura. Bulli si zkouší sednout vedle mě, ale hned ho to nutí vstát. Po hodině se doktor Lenzke vrací z operačního sálu a my znovu vcházíme do ordinace. Nervózně si odkašlávám.

„Asi bude lepší, když Bulliho uspíme už dneska.“

KAPITOLA 3

RODINNÉ VAZBY

„V dnešní době je velmi jednoduché ignorovat fakt,
že patříme ke zvířatům a že jsme jim zavázáni.
Je to pohodlné, politicky výhodné a všeobecně rozšířené.

Jenže to není správné.“

(Jonathan Safran Foer, *Eating Animals*)

„Proč nejím své bratry – prostě mám smysl pro rodinu,
to je všechno. Někde musí existovat hranice studu.“

(O. W. Fischer)

Před několika lety mě požádaly jedny noviny, abych podle vlastního přání navrhla jakoukoli utopii a napsala o tom článek. Využila jsem tedy příležitosti k sepsání rázného pamfletu proti průmyslovým velkochovům. Odpovědný redaktor byl zprvu nadšen. Po konzultaci s šéfredaktorem mě ovšem poprosil o provedení několika malých změn, třeba jestli bych větu „nejraději jíme děti“ nenahradila větou „jíme nejraději mladá zvířata“.

„Ale právě o to přece jde,“ křičím do sluchátka, „telecí řízky, sele, šest týdnů stará kuřata – všechno jsou to děti! Nanejvýš teenageři! Když tam napíšu ‚mladá zvířata‘, nikým to přece neotřese.“ Zmiňuji Bernharda Grzimeka, který vždy záměrně používal výrazu „jíst“, když mluvil o příjmu potravy u zvířat, nikdy „žrát“. O tom však ten umíněný redaktor nechtěl ani slyšet – nemohli jsme se shodnout a náš rozhovor jsme odložili na později. Následující týden vyvinuly noviny telefonickou šarádu, s jakou jsem se setkala zatím jen dvakrát v životě – jednou při pokusu

získat vízum na nigerijském velvyslanectví a podruhé u svého expřítele, který mi dlužil 10 000 eur. Když jsem mluvila se sekretářkou, byl redaktor „mimo budovu“, neopatrně to však zvedl, křikl jen, že musí zrovna odejít, narychlo svolaná konference, „... ovšem, teď hned, ... ne, bohužel, je mi líto...“ a praštil telefonem. Nakonec jsem se rozhodla, že raději přistoupím na zkomolení a nařazení svého článku, než abych riskovala, že by také nemusel být otištěn vůbec. Proto jsem se při dalším hovoru ohlásila: „Tady Judith Hermannová,“ což bylo bez námitek přepojeno, a když se redaktor ozval, okamžitě jsem spustila, že je mi úplně jedno, jestli má zase naspěch, ale že mi teď musí věnovat dvě minuty svého času. Poté jsem ho ujistila, že ráda obětuji svoji pitomou literátskou namyšlenost a od teď začnu spolupracovat, a srdečně jsem ho poprosila, aby můj článek otiskl.

„Hm... to je pěkné,“ odvětil redaktor, mezitím prý však na určité formulace – zcela nezávisle na sobě – prudce reagovali ještě tři další kolegové, samozřejmě především na použití oné metafory s dětmi, a vyřešení těchto obsahových problémů – i ve shodě s mou skutečně důležitou a silnou výpovědí – by si pravděpodobně vyžádalo mnohem více času, než zbývá do dalšího vydání. O týden později je už bohužel na toto místo naplánován jiný text a potom další. Snad v září by bylo možné, aby vyšel ten můj. Nebo nejpозději v říjnu.

Je nutné ještě dodávat, že ten článek nikdy nevyšel? Nerozuměla jsem tomu. Koneckonců to byly liberální, respektované a nadregionální noviny, které, pokud je mi známo, nebyly zrovna financovány reklamními přílohami řeznického cechu. Proč bylo tak strašně důležité, že mládě zvířete nesmí být nazváno dítětem, ale mladým zvířetem? Proč používáním rozdílných pojmů pro stejné okolnosti tak dbali na ostrou dělicí linii mezi člověkem a zvířetem, která je v jazykovém úzu běžná, z přírodovědeckého hlediska však už byla dávno vyvrácena?

Žádný seriózní zoolog by se totiž dnes neodvážil přisuzovat člověku absolutně výsostné postavení mimo živočišnou říši. Člověk je zvíře, nepochybně velmi chytré, ale pořád především zvíře.

A sice obratlovec. Klidně si někdy prohlédněte rentgenový snímek vlastních zad – všude samé obratle. Důležitá indicie, že máme něco společného s obratlovci. Přesněji se savci. Podívejte se pod své tričko. Ještě přesněji: „V zoologickém systému patří člověk mezi savce, do řádu primátů.“ Tak to stojí v encyklopedii *Brockhaus*. Jsme opice, a to primáti, podřád vyšší primáti. A co ještě? Zajděte si do zoologické zahrady a zastavte se u svých zatčených bratranců a sestřenic. K čertu s tím, jak jsou nám podobní!

I když náš příbuzenský vztah můžeme jen stěží přehlédnout a je všeobecně známo, že lidé a šimpanzi se z 98,4 % geneticky shodují, stále je nám zatěžko přijmout své chlupaté příbuzné, o těch šupinatých a slizkých ani nemluvě. A kdo z nás už ví, že naše genetická shoda s myší dosahuje velkolepých 95 %? I v samotném háďátku *Caenorhabditis elegans* se skrývá dostatečná míra člověka – minimálně 74 % svých genů sdílí s námi. Není na tom nic divného. Podle Darwina „všechny organické bytosti, které kdy žily na této Zemi, možná pocházejí z jediné prapůvodní formy“. Našimi předky byly opice, jejichž předky zase byli malí savci podobní hlodavcům. Jejich předkové se svými mločimi tlapkami čvachtali v bahně a srkali vodní řasy. A jejich předkové jako primitivní jednobuněčné organismy rejdlili v klokotajícím prabujónu podmořských vulkánů. Bůh, pokud ráčí existovat, nás nestvořil v žádném separátním pracovním cyklu, nýbrž v rámci stejného jednoduchého základního záměru jako ostatní obratlovce. Jsme tím nejzajímavějším – alespoň bychom tomu rádi věřili – co velký stavitel poskládal ze svého kufříku s kostičkami, jsou to však stejné kostičky, z kterých vznikl i mrož, sova pálená nebo vombat. Ruce, nohy, křídla, ploutve... – všechno jen variace na jedno téma. Genetické sekvence, které u nás souvisejí se stavbou paže, vytvořily u koně přední nohy, u ptáků křídla a u ryb přední ploutve. Ke vzniku různých druhů nejsou potřeba žádné rozdílné geny – stejně jako při psaní nových knih není třeba mnoha nových slov. Musíme je pouze jinak zkombinovat nebo – jako v případě genů – aktivovat pomocí mechanismu vložení nebo vyřazení.

S výjimkou několika zapálených a Bibli oddaných kontrarevolucionářů už dnes nikdo nepochybuje, že pocházíme z opic. Opačný závěr – že *jsme* tudíž také opice – ignorujeme zcela záměrně. Pokud by existoval zásadní, objektivně prokazatelný rozdíl, nepřekonatelná propast mezi člověkem a ostatními zvířaty, dalo by se to vyčíst z DNA. Ta však vypovídá o pravém opaku: člověk i zvíře – všechno stejný bujón. Proto by nás nemělo překvapit, když nám lékař předepíše stejné prášky proti bolesti, jaké nám dal minulý týden zvěrolékař pro psa. V ospravedlňování pokusů na zvířatech zaznívá, že na nich můžeme vyzkoušet všechno, protože jsou úplně jiná než lidé. Ovšem léky by nemohly být tak úspěšně testovány právě na myších, potkanech, prasatech a opicích, kdybychom s nimi neměli tolik společných vlastností. Když vetřeme pálivou mast do oka králíkovi, poleptáme mu ho stejně rychle jako člověku.

Sdílíme s mnohými zvířaty své základní vlastnosti, potřeby, zájmy a tísně – dýchání kyslíku, látkovou výměnu, sexualitu, hlad, žízeň, bolest, radost, pocit chladu, strach, vztek. Tu nejdůležitější vlastnost máme společnou se všemi – jsme živí tvorové. Je zřejmé, že jsme jedním druhem z mnoha. Ta nejzřejmější a všudypřítomná fakta se však dají nejsnadněji přehlédnout. V našich hlavách vězí stále starý mýtus, že jsme něčím víc než zvíře, totiž zvíře + x . Jelikož se však toto x v DNA nenalézá, pátráme dodnes po speciální lidské vlastnosti nebo schopnosti, jejímž nabytím bychom v určitém bodě evoluce opustili zvířecí říši a stali se úplně jinou, podivuhodnou bytostí, třídou sama pro sebe. Jako by živočišnost byla něčím, z čeho můžeme vyrůst stejně jako ze svého dětského oblečení.

Až do 50. let se například věřilo, že schopností vyrábět nástroje se člověk povýšil nad živočišnou říši. Mnoho zvířat přitom nástroje používá – vydry mořské si například pokládají kameny na břicho a roztloukají o ně mušle. Avšak pouze člověk, jak se dříve věřilo, prý oplývá kognitivními schopnostmi, jak předměty vylepšit, aby se s nimi dalo lépe manipulovat. Šimpanzové učinili této tezi čáru přes rozpočet, lámou si totiž větvičky, strkají

je do termiští a loví na ně termity. Další teorie hlásá: zvířata nemají smysl pro umění! Kam bychom pak ale měli zařadit takového lemčíka, který své umělecky ztvárněné hnízdo ve tvaru loubí, upletené z větviček a listů, nakonec ozdobí jedním jediným modrým pírkem, toto pírkem zapíchne nad vchod, pak několik kroků poodstoupí, aby si své umělecké dílo, s hlavičkou nakloněnou na stranu, mohl prohlédnout, znovu se vrátí, peříčko přemístí na jiné místo a vše opakuje tak dlouho, dokud není s estetickým dojmem spokojený? Není aspoň schopnost řeči tím, co činí člověka jedinečným? Ve srovnání s ním působí zvířata se svým chrochtáním, pištěním a ceněním zubů vždy dost zaostale. Mezitím bylo zjištěno, že gen s názvem FOX2 odpovídá nejen za schopnost řeči u člověka, ale i za schopnost ptáků zpívat. Papoušci jsou schopni tvořit slova a smysluplně je přiřazovat, šimpanzi ovládají posunkovou řeč a před nedávnem byly u mangusty trpasličí z čeledi cibetkovitých objeveny náznaky větné stavby při výstražných voláních – včetně přídavného jména, které popisuje nebezpečnou situaci. Vždy když si věda myslela, že odhalila definitivní důkaz o jedinečnosti člověka, vyšlo najevo, že taková schopnost už v přírodě dávno existuje. I francouzský polibek je praktikován, a to trpasličím druhem šimpanzů bonobo. Všechny ty informace o poznávání, emocích a kultuře v živočišné říši, které byly shromážděny pouze za tím účelem, aby prokázaly kvalitativní rozdíl mezi člověkem a zvířetem, dokládají jediné: že tento základní rozdíl neexistuje. Nebo víceméně neexistuje. Jasně, žádné zvíře kromě nás neumí připravit omáčku béarnaise, ale tady se nejedná o základní odlišnost. Přípravu pokrmu, tedy proměnu základní potraviny, ovládá například i pes, když si zahrabe kost, aby se během rozkládání v zemi stala pochoutkou. Příprava omáčky béarnaise si samozřejmě žádá více rafinovanosti než zahrabání kosti, i konečný výrobek chutná velmi rozdílně – v zásadě si ale kuchař počíná úplně stejně jako hrabající pes: mění potraviny v zájmu dosažení a zvýšení požitku.

A i kdyby měla být někdy objevena nějaká zvláštní schopnost, kterou žádné jiné zvíře kromě člověka nemá, proč by nás měla vydělovat z živočišné říše? Proč by měla dokazovat, že jsme něčím jiným než právě zvířetem s touto zvláštní schopností? Z jednoho jediného důvodu: protože je to právě člověk, kdo definuje, komu bude patřit a komu se bude cítit povinován a zavázán, a sice podle toho, jak se mu to zrovna hodí do krámu.

Zkusme si představit velkou oslavu, například konfirmaci synovce Sebastiana. Musíme samozřejmě pozvat celou rodinu. Je však otázkou, kdo všechno do ní ve skutečnosti patří. Máme pozvat i tetu Emmi? Tetu Emmi, která je tak trochu divně cítit a při jídle pořád klope umělými zuby? Vždyť vlastně ani tak docela do rodiny nepatří, aspoň ne do té užší. Jenom se sem přivdala, ještě k tomu až v druhém manželství, a strýček Herbert je dávno mrtvý. Nikdo se do pozvání staré osamělé dámy moc nehrne, až si někdo vzpomene, že minulý rok při konfirmaci jistého Marvinina teta Emmi vyplázla 500 eur. Velkoryse je rozhodnuto, že poněkud uvolněnější rodinná pouta přehlédneme. Naše teta Emmi! Jasně že je naše teta!

Koho všeho zahrneme mezi své příbuzné, nezávisí často ani tak na stupni příbuzenských vztahů, nýbrž na tom, jaké výhody či nevýhody nám z toho plynou. Kdo z nás by asi chtěl mít za příbuzného třeba vombata nebo varana skvrnitého?

Copak je to opravdu tak zlé mít příbuzné, kteří srkají a chlemtají, trochu divně zapáchají a jsou nepatřičně chlupatí a šupinatí? Není daleko trapnější náležet ke druhu, který svou velkolepou inteligenci používá ke lhaní do vlastní kapsy?

Bohužel tu nejde o pouhou lidskou ješitnost a pýchu, nýbrž o mnohem konkrétnější zájmy. Koho počítáme mezi své příbuzné, kdo je „jedním z nás“, zaslouží si nakonec naši solidaritu, může počítat s naší pomocí, je milován nebo přinejmenším pozván na konfirmaci. Starý dobrý princip MY versus ONI, „támhle ti divní týpci“, co mezi nás nepatří. Skupině, do které

patříme, jsme zavázáni, cizí skupina je nám v lepším případě ukradená, v horším případě jí opovrhujeme a v tom nejhorším ji pronásledujeme a zabíjíme. K tomu, abychom se stali vyloučenými, nemusíme hned bezpodmínečně patřit k nesprávnému druhu, někdy stačí nesprávné pohlaví, nesprávná barva kůže, nesprávná víra a nesprávné názory. Zásadní dělení na lidi a zvířata s důrazem na méněcennost a odlišnost zvířat má za důsledek, že krávy, prasata a slepice nevnímáme jako jedince s charakterovými vlastnostmi a často i velmi podobnými potřebami, ale vykořisťujeme je coby ovladatelné objekty bez duše a vědomí určené ke konzumaci. Vedle toho vzniká dojem, že všechna zvířata (odlišná od člověka) jsou jaksi stejná, že patří do stejné kategorie, lhostejno, zda jde o hlemýžď zahradního či sibiřského tygra.

Vyberme čtyři živočichy – stejně jako v oblíbené hře dětského televizního pořadu „Sezamová ulice“ – a postavme je vedle sebe, například šimpanze, gorilu, člověka a čtyřhranku. Jedna z těchto bytostí sem nepatří. No, kterápak to asi bude? Tři z těchto živočichů mají paže a nohy, obličej se rty a zuby a nosem, zatímco ten zbývající je pouhým průhledným zakulaceným chuchvalcem slizkých vláken. Tak kdopak to asi bude, kdo se zcela liší od tří ostatních? Nejčastější odpověď zní: člověk. To je přece jasné: gorila, šimpanz a čtyřhranka jsou zvířata, a člověk je... no prostě člověk, ne? Myslíte to vážně?

Vážně si myslíte, že šimpanz a čtyřhranka toho mají více společného než šimpanz a člověk? To je stejně absurdní, jako kdyby čtyřhranky tvrdily, že čtyřhranky převyšují celou živočišnou říši, kdežto medúzy, primáti, mloci a veverky patří všichni do jednoho pytle. Je ovšem pravděpodobné, že přesně to by čtyřhranka udělala, kdyby uměla mluvit jako člověk a mohla na věc vyjádřit vlastní názor.

Jedním ze základních pilířů našich představ o lidské výjimečnosti je naše vysoká inteligence. To však nikdo nezpochybňuje. Naše schopnost vypočítat objem tělesa, vyřešit sudoku nebo hodnotit své vlastní počínání nás skutečně odlišuje od všech ostatních zvířat – stejně jako se mravenec díky svým zvláš-

ním schopnostem liší od ostatních zvířat, stejně jako se krokodýl díky svým zvláštním schopnostem liší od ostatních zvířat a stejně jako se veverka díky svým zvláštním schopnostem liší od ostatních zvířat. Homo sapiens je zkrátka zvíře s obzvlášť velkým a mnohotvárným mozkem. Otázkou zůstává, zda nás naše osobitost opravňuje se vyvyšovat nad ostatní živočišnou říši tak, že si přisvojujeme více práv než všichni ostatní, nebo zda nás schopnost reflexe spíš nezavazuje k větší odpovědnosti. (Co třeba povinnost využít svůj velký mozek k zamyšlení nad tím, čím se na ostatních zvířatech ve skutečnosti provinujeme?) Spíš mazaně než inteligentně jsme se rozhodli pro první odpověď: více práv. Inteligentní bytost, jakou je člověk, není povoleno mučit ani zabíjet, méně inteligentní bytosti (tedy všechna ostatní zvířata) ano. Tak jednoduché to zase není, na to je tu zákon na ochranu zvířat, ale pokud je chceme jíst nebo na nich testovat léky, vše je povoleno. Ptáte se, jak je to možné? Pocítění strachu, bolesti a zoufalství není podmíněno žádnými zvláštními kognitivními schopnostmi. Je značně sporné, zda nositel Nobelovy ceny za fyziku trpí ve stavu smrtelné úzkosti více než nějaký jednoduchý tvor. Když prase začne tušit, že půjde na porážku, křičí a brání se stejně zoufale, jako by se bránil nositel Nobelovy ceny, kdyby se ocitl ve stejné situaci. Dodnes se vedou spory, jestli se psychické vlastnosti zvířat od těch našich liší svou základní podstatou, nebo jen intenzitou. Tuto otázku už jsem si kladla u všech svých bývalých životních partnerů, k uspokojivé odpovědi jsem však nikdy nedospěla. Ani hranice mezi instinktem a rozumem není pravděpodobně zcela jednoznačná, jak by si mnozí rádi mysleli. Když si někdo jen tak plave v Atlantiku a náhle se k němu zprava vysokou rychlostí začne blížit žraločí ploutev, až tak na tom nesejde, zda se jedná o člověka nebo tuleně. Myšlenky, které mu proletí hlavou, nejsou možná ani tak myšlenkami, jako spíš rozevírající se propasti hrůzy, do které se propadá. Dorothee Franková ve své knize *Menschen töten* (Lidé zabíjejí) popisuje poslední minuty před popravou manželů Ceaușescuových: „Když vojáci zestárlému ‚Conducătorovi‘

a jeho ženě spoutali ruce za zády, aby je oba odvedli k popravě na dvůr kasáren v Târgoviște, začala Elena Ceaușescuová tenkým starým hlasem naříkat. Zvuky připomínaly pištění krysy, jež se ve smrtelné hrůze brání a zároveň si začíná uvědomovat nesmyslnost svého protestu; ten zvuk byl všudypřítomný a jen těžko bylo možné ubránit se podrážděné směsici odporu a soucitu.“

Ať už jsou mezi námi a ostatními zvířaty jakékoliv psychické rozdíly – v okamžiku smrtelné úzkosti se projeví jen minimálně. Musíme připustit, že jsme si podobní. Musíme si přiznat, že jsme zvířata. Mnohem snáze zabijeme něco, co se od nás liší, než něco nám podobné.

KAPITOLA 4

ÚNOR – DÁL A DÁL JEN BIO

„Spravedlivý Bože! Kolik hodin utrpení si musí zvířata prožít,
aby člověk na pouhou jednu minutu
uspokojil svůj mlsný jazyk!“
(Jean Paul)

Předsevzetí: pokud to bude jen trochu možné, budu nakupovat biopotraviny pouze v bioobchodech.

Sněží a sněží, i v únoru. Už nasněžilo do metrové výšky, ale pomalu začíná tát. Každou půlhodinu zaduní lavina ze střechy dolů. Jiminy Cvrčková sedí naproti mně u stolku, popíjí kávu a dalekohledem pozoruje ptačí krmítko, které má přivábit vzácné strážníky. Včera do prosklených dveří naší terasy narazil plnou rychlostí brhlík. Mohly jsme ho pozorovat z naprosté blízkosti. Ze zobáčku mu vytékal tenoučký proud krve.

„Vlastně to nedává vůbec žádný smysl, že teď jíš jen biopotraviny,“ říká mi Jiminy, obrací dalekohled mým směrem a zkoumá misku se sušenkami, po kterých se právě natahuji. „Stejně se cpeš bez přemýšlení čímkoliv, jako dřív.“

„To jo,“ dodávám souhlasně, „ale chutná to mnohem hůř. Po těchhle biosušenkách mám pocit, jako bych přežvykovala písek.“

„Proč prostě tolik žereš?“

Připomínám jí, že profesor Bernhard Grzimek v souvislosti se všemi druhy zvířat používal výhradně slovo „jíst“, nikoliv „žrát“.

„Doufala jsem, že když už začneš dbát na původ a způsob výroby potravin, budeš automaticky dbát i na to, co jíš,“ dodává Jiminy zklamaně a pokládá dalekohled na okenní parapet.

„Ovoce a zelenina by tě beztak vyšly mnohem levněji. Ale ty do sebe každý den musíš naházet dvě tabulky čokolády a jedno z těch hotových jídel.“

Jiminy to prostě nechápe. Když nejí čokoládu, tak prostě nejí čokoládu. Když já nebudu jíst čokoládu, nebudu moct ani pracovat. Nemůžu pak ani číst ani se dívat na televizi. Dokonce se přestávám ovládat.

„Co ty o tom víš?“ bráním se.

„Nikdy předtím jsi taky nejedla tolik masa jako teď,“ vyčítavě mi předhazuje Jiminy.

„No jistě, musím ho přece vyzkoušet. Vždyť o tom chci napsat. Proto musím zjistit, jestli biomaso opravdu chutná líp.“

(Ve skutečnosti mě prostě jen zachvátila panika, protože počínaje březnem nebudu smět minimálně šest měsíců jíst žádné maso.)

„A chutná líp?“

„No jasně, chutná mnohem líp. I když je to samozřejmě vždycky i otázka přípravy.“

„Tak teď už to víš a už se tím masem nemusíš dál tak cpát. Máš vůbec představu, jaké množství vody je zapotřebí k výrobě jednoho kilogramu hovězího masa?“ Následuje zcela absurdní číslo, 15 000 litrů nebo tak nějak. „Pokud by všichni chtěli sníst tolik masa jako ty, nebylo by vůbec možné ho formou biochovů tolik vyprodukovat. Není dostatek místa, aby mohla být všechna zvířata chována ohleduplně.“

Lobby pro klecová vajíčka argumentují podobně. Kdybychom chtěli všechny německé nosnice osvobodit z jejich vydýchaných a těsných hal a vypustit je do volných výběhů, museli bychom údajně nejdříve srovnat se zemí několik východoněmeckých vesnic, totiž ty, v jejichž sousedství stojí továrny na slepice. Nadace Alberta Schweitzera si jednou dala tu práci a přepočítala, že v Německu je chováno zhruba 40 milionů nosnic. Kdyby každá slepice dostala výběh o ploše 4 metry čtvereční, bylo by zapotřebí celkem 160 čtverečních kilometrů, což odpovídá čtverci s délkou strany skoro 13 kilometrů. A to je méně než jedna tisícina cel-

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.